

ARTYKUŁY I MATERIAŁY / ARTICLES AND PAPERS / ARTIKEL UND MATERIALIEN

Jacek Hyla

Wojewódzki Sąd Administracyjny, Gdańsk, Polska

hyla@wp.pl • <https://orcid.org/0009-0000-1360-1081>

Braniewska rodzina Schorn

The Schorn Family of Braniewo

Die Familie Schorn aus Braniewo

Słowa kluczowe:

rodzina Schorn, gospodarka warmińska w XVII i XVIII wieku, cystersi z Oliwy i Pelplina, historia Braniewa, biskup warmiński Ignacy Krasicki

Keywords:

Schorn family, 17th and 18th century Warmian economy, Cistercians from Oliwa and Pelplin, history of Braniewo, Warmian Bishop Ignacy Krasicki

Schlüsselworte:

Familie Schorn, Wirtschaft in Ermland im 17. und 18. Jahrhundert, Zisterzienser aus Oliwa und Pelplin, Geschichte von Braniewo, Bischof von Ermland Ignacy Krasicki

STRESZCZENIE

Praca przedstawia losy członków patrycjuszowskiej rodziny Schorn z Braniewa, której dzieje zapoczątkował Heinrich Schorn, przybyły do Braniewa w połowie XVII wieku z Kaiserswerth w Nadrenii. Jego potomkowie należeli do elity władzy i gospodarki Braniewa do końca XVIII wieku. Historię rodziny przedstawiono na tle współczesnych im wydarzeń, w oparciu o istniejące publikacje oraz materiały źródłowe, z których część nie była dotychczas opracowana i wykorzystana. Opisano fakty z zakresu życia rodzinnego, karier zawodowych i politycznych przedstawicieli rodziny Schorn, a także ich relacje z wybitnymi postaciami ich czasów. Jednym z celów pracy jest spojrzenie na dzieje Braniewa w XVII–XVIII wieku przez pryzmat losów jednej, mieszczańskiej rodziny. Szczególną uwagę poświęcono dwóm przedstawicielom rodziny, których udokumentowana w historycznych źródłach aktywność wykroczyła daleko poza granice Braniewa, a mianowicie Michaelowi i Arnoldowi Schornom.

ABSTRACT

The present paper traces the history of the members of the Schorn patrician family from Braniewo, founded by Heinrich Schorn who migrated to the town from Kaiserswerth (Rhineland) mid-17th century. His descendants belonged to the political and economic elite of Braniewo until the late

18th century. The family's history is presented against the backdrop of contemporary events, based on published works and source materials – some of which have not been previously analyzed or utilized. The study documents the Schorn family's domestic life, professional/political trajectories, and relationships with prominent figures of the era. One aim of the analysis is to examine the history of the 17th- and 18th-century Braniewo through the lens of a single burgher family. Two figures in particular – Michael and Arnold Schorn – receive special scrutiny for their historically attested reach, extending well beyond Braniewo.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Arbeit beschreibt das Schicksal der Patrizierfamilie Schorn aus Braniewo, deren Geschichte mit Heinrich Schorn begann, der Mitte des 17. Jahrhunderts aus Kaiserswerth in Rheinland nach Braniewo kam. Seine Nachkommen gehörten bis Ende des 18. Jahrhunderts zur Macht- und Wirtschaftselite von Braniewo. Die Geschichte der Familie wird vor dem Hintergrund der zeitgenössischen Ereignisse dargestellt, basierend auf bestehenden Publikationen und Quellenmaterialien, von denen ein Teil bisher noch nicht aufgearbeitet und genutzt wurde. Es werden Fakten aus dem Familienleben, den beruflichen und politischen Karrieren der Vertreter der Familie Schorn sowie ihre Beziehungen zu herausragenden Persönlichkeiten ihrer Zeit beschrieben. Eines der Ziele der Arbeit ist es, die Geschichte von Braniewo im 17. und 18. Jahrhundert aus der Perspektive einer einzigen bürgerlichen Familie zu betrachten. Besondere Aufmerksamkeit wurde zwei Vertretern der Familie gewidmet, deren in historischen Quellen dokumentierte Aktivitäten weit über die Grenzen von Braniewo hinausgingen, nämlich Michael und Arnold Schorn.

WSTĘP

Braniewo w drugiej połowie XVII i w XVIII wieku pozostawało największym i najintensywniej rozwijającym się ośrodkiem miejskim ówczesnej Warmii. Istotny wkład w ówczesne życie gospodarcze i polityczne tego miasta wniosła rodzina Schorn. O roli, jaką odgrywali jej członkowie w historii Braniewa świadczą ich długoletni, aktywny udział w Radzie, czyli najważniejszym organie władzy Starego Miasta Braniewa. Na przestrzeni lat 1673–1772, a zatem do końca samodzielności władz braniewskich, której kres położył zabór pruski, aż pięciu rajców wywodziło się z rodu Schorn. Dwóch z nich zajmowało stanowiska burmistrzów. Jedynie trzy inne braniewskie rodziny w porównywalnym okresie miały większą liczbę swych przedstawicieli w radzie¹. Schornowie zasiadali w radzie łącznie przez niemal osiemdziesiąt lat.

Artykuł jest rezultatem wieloletniej kwerendy archiwalnej i źródłowej, prowadzonej pierwotnie w ramach badań genealogicznych. Odkrycie, że przodkiem autora był braniewski mieszczanin Arnold Schorn stało się inspiracją do tego, by przedstawić losy członków rodziny Schorn na tle współczesnych im wydarzeń w oparciu o istniejące publikacje poświęcone poszczególnym zagadnieniom z historii Warmii i Braniewa oraz o materiały źródłowe, które nie były dotychczas w pełni opracowane.

Na szczególne miejsce, zdaniem autora, zasłużyli sobie Michael i Arnold

¹ Były to rodziny Follert, Hintz oraz Kirsten, A. Frankowski, *Elita władzy Starego Miasta Braniewa w XVII i XVIII wieku*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” (dalej: KMW) 2001, nr 2, s. 180.

Schornowie, dwaj przedstawiciele rodziny, których udokumentowana w historycznych źródłach aktywność wykroczyła daleko poza granice Braniewa.

Dzieje Schornów były dotychczas przedmiotem dwóch publikacji monograficznych. Pierwsza z nich, to opracowanie genealogiczne *Stammtafel der Familie Schorn – Braunsberg*, autorstwa Paula Anhutha². Druga zaś, to artykuł braniewskiego historyka Adolfa Poschmanna *Patrizienfamilie Schorn in Braunsberg*³.

SCHORNOWIE JAKO PRZEDSTAWICIELE WARMIŃSKIEJ ELITY GOSPODARCZEJ I POLITYCZNEJ

Protoplastą rodu braniewskich Schornów był Heinrich Schorn, który przybył do miasta nad Pasłęką z nadreńskiego Kaiserswerth⁴. Miasto to, będące obecnie dzielnicą Düsseldorfu, posiadało wielowiekowe tradycje winiarskie, o których świadczy fakt, że część miejskiej zabudowy ulokowano na podzielonych w 1181 roku gruntach benedyktyńskiej winnicy⁵. Zarówno zatem przybycie Heinricha Schorna do Braniewa, jak i zawarcie przez niego 10 lipca 1662 roku małżeństwa z Dorotheą Ludwich⁶, córką braniewskiego kupca winnego i patrycjusza Andreasa Ludwicha mogło wiązać się z handlowymi kontaktami pomiędzy nadreńskimi i braniewskimi kupcami z branży winiarskiej.

Skoro Dorothea Ludwich jest współzałożycielką rodu braniewskich Schornów, to nie sposób pominąć dziejów także i jej rodziny. Rodzina Ludwich (Ludwig) zamieszkiwała od dawna w Braniewie, a jej członkowie zajmowali się złotnictwem, a następnie handlem winem⁷. Dziadkiem Dorothei był urodzony około 1558 roku Elias Ludwich. Poślubił on 29 stycznia 1589 roku dwudziestoletnią Katharinę Marquardt, córkę Michaela Marquardta i jego żony Ursuli. W ciągu 20 lat małżeństwa Katharinie i Eliasowi Ludwichom urodziło się dziesięcioro dzieci (Georg – 1590, Michael – 1592, Elias – 1594, Dorothea – 1595, Andreas – 1596, Katharina – 1599, Regina – 1602, Johann – 1604, Michael – 1607, Martin – 1608). Elias Ludwich uzyskał obywatelstwo Starego Miasta Braniewa w 1589 roku. Przez dwa lata pracował u swego brata, złotnika Stefana Ludwiga. Pomimo zdobytego w ten sposób doświadczenia, nie został początkowo przyjęty w poczet członków cechu złotników. Ostatecznie jednak w 1589 roku

² P. Anhuth, *Stammtafel der Familie Schorn – Braunsberg*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands“ (dalej: ZGAE) 1926, Bd. XXII, s. 513–515.

³ A. Poschmann, *Patrizienfamilie Schorn in Braunsberg*, „Unsere Ermländische Heimat. Mitteilungsblatt des Historischen Vereins Für Ermland“ 1966, Jg. 12, nr 2, s. V–VII.

⁴ A. Poschmann, *Patrizienfamilie Schorn...*, s. V.

⁵ M. Buhlmann, *Kaiserswerth und die Könige. Geschichte und Legenden*, „Beiträge zur Geschichte Kaiserswerths, Reihe Mittelalter“ 2009, H. 9, s. 30.

⁶ P. Anhuth, op. cit., s. 513.

⁷ Nazwiska pochodzące od staroniemieckiego imienia Ludwig takie jak Ludwich, Lodwig i Ludike odnaleźć można już w spisach podatkowych Starego Miasta Braniewa z 1453 r. F. Buchholz, *Eine Steuerliste der Altstadt Braunsberg vom Jahre 1453*, ZGAE 1933–1935, Bd. XXV, s. 406–407, 409, 419, 447.

Elias Ludwich znalazł się na liście cechowej. Co szczególnie istotne z punktu widzenia historii rodziny Schorn, to właśnie Elias Ludwich już w 1596 roku zajął się handlem winem, a zatem można go uznać za założyciela braniewskiej firmy winiarskiej, która działała przez niemal 200 lat, osiągając rozkwit już w rękach kolejnych pokoleń rodziny Schornów. Prowadząc działalność jako kupiec winny, Elias nie rezygnował ze swego pierwotnie uprawianego zawodu – złotnictwa. Jego nazwisko widnieje na liście cechowej złotników jeszcze w 1596 roku. Wykonywał lukratywne zlecenia dla biskupa warmińskiego kardynała Andrzeja Batorego oraz dla jego następcy – biskupa Szymona Rudnickiego. W 1608 roku, a zatem na krótko przed swą śmiercią wykonał dla tego drugiego różaniec ze złota i 28 kamieni szlachetnych⁸. Elias Ludwich nie był rajcą, lecz na krótko przed śmiercią, w 1609 roku został członkiem Kolegium 32 mężów⁹. Od 1604 roku należał do prestiżowego bractwa Corporis Christi (Bożego Ciała), a w 1608 roku pełnił funkcję pana wetowego. Elias Ludwich pochowany został 19 maja 1609 roku w kościele św. Katarzyny w Kaplicy Bractwa Bożego Ciała¹⁰.

Andreas Ludwich, syn Eliasa, a ojciec Dorothei Schorn urodził się w 1596 roku. Ożenił się po raz pierwszy 15 listopada 1620 roku z Cathariną córką rajcy Leonarda Salfelta, zaś obywatelstwo miejskie nabył w 1621 roku. Członkiem Gminy został w 1623 roku. Pełnił funkcje nastawiacza zegara w latach 1623–1625 oraz wagowego w latach 1623–1630. Zasiadał w radzie Starego Miasta Braniewa od kiery¹¹ w roku 1629 do śmierci w roku 1661. Okres ten obejmował zatem niezwykle trudny dla Braniewa czas dziewięcioletniej okupacji szwedzkiej, zapoczątkowanej w 1626 roku odważną, choć skazaną na niepowodzenie, próbą obrony miasta. Andreas Ludwich był prowizorem kościoła parafialnego w roku 1631 oraz kamlarzem w latach 1634–1636. Został delegatem na sejmik warmiński w latach 1636, 1647, 1650–1651, 1653. Zajmował stanowisko sędziego w latach 1637, 1640–1641. Był asesorem sądowym w 1638 roku oraz w 1640 roku (do 16 kwietnia, kiedy to objął stanowisko sędziego). W 1644 r. pozostawał zarządcą skarbcza miejskiego i prowizorem szpitala św. Andrzeja. Był wiceburmistrzem w latach 1642 oraz 1652–1653 i w roku 1655. Zajmował wreszcie stanowisko burmistrza prezydującego do kiery 3 lutego 1644 roku oraz w latach 1646–1648, częściowo w zastępstwie za chorego burmistrza Lucasa Schul-tza, także w latach 1649–1651, 1654 i od 1656 – do rezygnacji 16 lipca 1657 roku. Od daty rezygnacji ze stanowiska burmistrza Andreas Ludwich pozostawał rajcą, nie

⁸ J. Kolberg, *Ermländische Goldschmiede*, ZGAE 1907, Bd. XVI, s. 428–430.

⁹ D. Bogdan, J. Przeracki, *Urzednicy Starego i Nowego Miasta Braniewa do 1772 roku*, Olsztyn 2018, s. 185, 187, 646. Kolegium 32 mężów (niem. Gemeinde, pol. Gmina) stanowiło w Braniewie reprezentację pospólstwa (drobnych kupców, kramarzy, średniozamożnych rzemieślników). Członkowie Kolegium powoływani byli przez Radę. Wyrażało ono opinię w sprawach mu przedłożonych. Członkowie Kolegium 32 mężów mieli możliwość sprawowania określonych funkcji miejskich powierzanych im z reguły przez burmistrza – zob. D. Bogdan, J. Przeracki, op. cit., s. XLI–XLIII (wstęp).

¹⁰ J. Kolberg, op. cit., s. 430.

¹¹ Kiera (Kuhr) to akt wyboru rajców do Rady. Kiera odbywała się w Braniewie corocznie w poniedziałek przed czwartą niedzielą Wielkiego Postu. Wybór rajców następował w drodze kooptacji – zob. A. Frankowski, op. cit., s. 169–170).

zajmując już jednak żadnego stanowiska urzędowego¹².

Andreas Ludwich oprócz działalności publicznej nie zajmował się już złotnictwem, lecz wyłącznie handlem winem. Znalazł się wśród rajców braniewskich obdarzonych tytułami patrycjuszowskimi (nobiles) na podstawie przywileju króla Władysława IV, który 24 kwietnia 1636 roku w Wilnie uhonorował ich za dzielną i gorliwą postawę w obronie miasta przed najazdem szwedzkim. Przywilej potwierdzono w Sejmie 22 lutego 1637 roku. Tytuły patrycjuszy przysługiwać miały także potomkom wymienionych w przywileju rajców. Król nadał także braniewskim rajcom prawo używania znaków rodowych koloru białego „symbolizującego niewinność i stałość, na czerwonym tle krwi dzielnie wylanej za religię i ojczyznę”. Znaki te miały być położone na tarczy pod otwartą przyłbicą, zaś z obu stron tarczy spływać miały ozdobne girlandy koloru białego i czerwonego; nad tarczą i hełmem otwartym znaleźć się powinny trzy związane kłosa. Na podstawie tego samego przywileju władze miejskie Braniewa uzyskały prestiżowe uprawnienie do korzystania z czerwonego wosku przy pieczętowaniu wystawianych dokumentów¹³. Nie jest znana dokładna data śmierci Andreeasa Ludwicha, lecz musiała ona nastąpić przed terminem kiedy 4 marca 1662 roku, gdyż jego nazwiska nie ma już w ustalonym wówczas składzie Rady Starego Miasta Braniewa.

Dorothea Ludwich ochrzczona została w braniewskiej farze 3 lutego 1638 roku. Jej matka nosiła także imię Dorothea i musiała być drugą żoną Andreeasa Ludwicha, lecz nic więcej o niej nie wiadomo¹⁴. Ojcem chrzestnym Dorothei był zaś najstarszy braniewski burmistrz Simon Wichmann, bohaterski przywódca mieszczan, którzy w 1626 roku bronili miasta przed najazdem armii szwedzkiej pod wodzą króla Gustawa II Adolfa. Z braniewskiej księgi chrztów wynika, że ojciec Dorothei odwzajemniał się burmistrzowi Wichmannowi podając do chrztu jego dzieci. Heinrich Schorn ożenił się z 24-letnią Dorotheą Ludwich niedługo po śmierci jej ojca Andreeasa, który pozostawił córce w spadku między innymi złotą i srebrną biżuterię z drogimi kamieniami a także dwa ozdobne jedwabne pasy¹⁵.

W małżeństwie Heinricha i Dorothei Schornów narodziło się siedmioro dzieci. Byli to: Albert (13 kwietnia 1663 roku)¹⁶, Christina (26 lutego 1665 roku)¹⁷, Heinrich

¹² D. Bogdan, J. Przeracki, op. cit., s. 213, 215–216, 218–219, 221–222, 224–225, 227–230, 232, 234, 236–237, 239–242, 244, 246–247, 249, 251–253, 255–256, 258–262, 264–265, 268–269.

¹³ S. Achremczyk, A. Szorc, *Braniewo*, Olsztyn 1995, s. 75–76; F. Hipler, *Braunsberg in Schwedenzeit*, ZGAE 1884, Bd. VIII, s. 137–139; Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Sumariusz Metryki Koronnej, Księga Wpisów MK, oprac. Wojciech Krawczuk, www.agad.gov.pl/inwentarze/4SumariuszMK182.pdf (dostęp 26 listopada 2025 roku).

¹⁴ Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, akta parafialne Braniewo (dalej: AAWO, Br) sygn. E 59, s. 42.

¹⁵ Według spisu inwentarza spadkowego z 1655 roku – zob. J. Kolberg, op. cit., s. 366.

¹⁶ AAWO, Br sygn. E 59, s. 61 v. Podane w artykule informacje dotyczące dat chrztów, małżeństw i śmierci pochodzą z akt poszczególnych parafii, dostępnych w Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie, Archiwum Diecezjalnym w Elblągu (dalej: ADEg) oraz w Archiwum Archidiecezji Gdańskiej w Gdańsku – Oliwie (dalej: AAG). W aktach ówczesnych zapisywano zwykle daty chrztów i pochówków, które nie muszą być tożsame z datami urodzin i śmierci. Dlatego, jeśli w tekście przy imieniu i nazwisku danej osoby odnotowano w nawiasie datyienne, to odnoszą się one, w zależności od kontekstu, do jej chrztu lub/i pochówku.

¹⁷ Ibidem, s. 169.

(11 stycznia 1667 roku)¹⁸ – późniejszy wieloletni członek władz braniewskich, burmistrz, kontynuator winiarskich tradycji i osiągnięć ojca, fundator słynnego braniewskiego dzwonu, określany dalej jako Heinrich (syn), Barbara (17 września 1669 roku – 9 czerwca 1730 roku)¹⁹, której małżonkiem 9 października 1690 roku został właściciel słynnej braniewskiej drukarni – Peter Rosenbüchler²⁰, Catharina (28 grudnia 1670 roku)²¹, która 27 stycznia 1687 roku wyszła za mąż za Philippa Schvobeschera²², Dorothea (21 września 1672 roku)²³ oraz Arnold (8 lutego 1675 roku)²⁴, któremu poświęcona jest dalsza część artykułu.

Heinrich Schorn przejął z czasem przedsiębiorstwo winiarskie rodziny Ludwich, a w rękach jego i jego potomków osiągnęło ono dominującą pozycję na całej Warmii. Heinrich Schorn uzyskał w 1664 roku wpis do ksiąg miejskich jako obywatel Starego Miasta Braniewa, uiszczając za to opłatę w wysokości 42 grzywien²⁵. Swoją karierę w mieście ukoronował, wchodząc w skład Rady na kierze 3 marca 1673 roku. W tymże roku został nadzorcą studni, a następnie po rezygnacji z tego stanowiska, poborcą cła palowego (stanowisko to zajmował także w latach 1674 i 1676). Rok później został zarządcą I kwartału kolegium opiekuństwa prawnego sierot, zaś w latach 1678 i 1680 pełnił funkcję asesora. W 1679 roku był kamlarzem, zaś w roku 1680 pozostawał nadal kamlarzem oraz starszym asesorem sądowym. W 1681 roku był prowizorem kościoła parafialnego²⁶.

Nie jest znana data śmierci Dorothei Schorn, lecz 22 listopada 1677 roku Heinrich Schorn ożenił się powtórnie. Jego drugą żoną została Eufrozyna Bartsch, 17-letnia córka braniewskiego rajcy Georga Bartscha. Założyciel braniewskiego rodu Schornów zmarł 15 kwietnia 1681 roku. Już po jego śmierci, przyszedł na świat Laurentius – syn jego i Eufrozyny, którego ochrzczono 21 sierpnia 1681 roku²⁷.

Przedsiębiorstwo winiarskie przejął po ojcu Heinrich Schorn (syn). Talenty handlowe syna nie ustępowały ojcowskimi i znacząco rozwinął on rodzinną firmę. Sprowadzano nie tylko wina znad Renu i Mozeli, z Burgundii i z Szampanii, ale także towary kolonialne i sól. Według spisów podatkowych, rocznie przywożono do Braniewa około 7400 litrów wina²⁸. Dom handlowy Schornów miał w tym imporcie zapewne znakomity udział.

¹⁸ Ibidem, sygn. E 60, s. 7 v.

¹⁹ Ibidem, s. 20.

²⁰ P. Anhuth, op. cit., s. 513.

²¹ AAWO, Br sygn. E 60, s. 28.

²² P. Anhuth, op. cit., s. 513.

²³ AAWO, Br sygn. E 60, s. 38.

²⁴ Ibidem, s. 52 v.

²⁵ A. Frankowski, op. cit., s. 173.

²⁶ D. Bogdan, J. Przeracki, op. cit., s. 287–289, 291–293, 295–296, 299, 667.

²⁷ Ibidem, s. 88; Losy Laurentiusa Schorna nie są znane. W jego akcie chrztu (jako pogrobowca) wpisano datę śmierci jego ojca Heinricha Schorna. Jest to data 15 kwietnia 1681 roku. P. Anhuth w swej powoływanej wcześniej pracy błędnie odczytał datę dzienną wskazując, że jest to 25 kwietnia 1681 roku. Błąd trafnie dostrzegli D. Bogdan i J. Przeracki, op. cit., s. 299.

²⁸ A. Poschmann, *Patrizienfamilie Schorn...*, s. V.

Heinrich Schorn (syn) uzyskał obywatelstwo Starego Miasta Braniewa nieodpłatnie (jako syn obywatela) w 1691 roku. W 1693 roku stał się członkiem gminy (Kolegium 32 mężów). Już w 1695 roku pełnił funkcję prowizora kościoła parafialnego. Ponownie objął ją w 1698 roku. Od wyboru na kierce 4 lutego 1698 roku, aż do śmierci 1 grudnia 1733 roku zasiadał w Radzie. Wzrastająca ranga pełnionych funkcji, aż po siedemnaście lat zajmowania stanowisk burmistrzowskich świadczy o szacunku jakim cieszył się w gronie braniewskich rajców. Po wyborze do Rady zrezygnował z pełnionej wcześniej funkcji i objął trzy stanowiska: młodszego asesora sądowego, mostowniczego i zastawnika. W latach 1700 i 1710 był starszym asesorem sądowym. W latach 1701 i 1711 pełnił obowiązki sędziego, w latach 1703 i 1705 był poborcą cła palowego, kamlarzem w latach 1705, 1706 i 1713. W roku 1705 był zarządcą słodowni i browaru, panem wetowym, cegielniczym w latach 1705, 1707, 1728. W roku 1708 przypadła mu w udziale funkcja zarządcy cielętnika, w roku 1709 zarządcy kasy. Od roku 1710 aż do śmierci pozostawał prowizorem kościoła parafialnego. W 1712 roku był także prowizorem szpitala Św. Andrzeja oraz zarządcą pastwisk dla koni. Był także prowizorem beneficjum Św. Jana w latach 1726–1733. Od 1716 roku aż do śmierci w 1733 roku nieprzerwanie zajmował stanowiska burmistrzowskie (trzeci burmistrz 1716–1717, 1730, 1733, wiceburmistrz 1718–1719, 1721–1722, 1724–1725, 1727–1728, 1731, burmistrz prezydujący 1720, 1723, 1726, 1729, 1732)²⁹.

Heinrich Schorn (syn) poślubił Gertrudę, której nazwisko rodowe i miejsce urodzenia nie są niestety znane. Z małżeństwa tego urodzili się: Anton (27 lipca 1692 roku)³⁰, Heinrich określany dalej jako wnuk (11 września 1693 roku)³¹, Gertruda (30 kwietnia 1697 roku)³², Konstantia (27 lutego 1700 roku)³³, Magdalena (17 lipca 1702 roku)³⁴, Anna Teresia (1 sierpnia 1705 roku)³⁵, Joseph Ignaz (15 maja 1710 roku – 24 stycznia 1717)³⁶, Catharina (25 listopada 1712 roku – 14 marca 1752 roku)³⁷, która była od 16 kwietnia 1731 roku żoną rajcy z Mehlsack (Pieniężno) Andreasa Drommlera³⁸, a następnie rajcy Franza Bertrama³⁹, Arnold (22 maja 1714 roku)⁴⁰

²⁹ D. Bogdan, J. Przeracki, op. cit., s. 318, 322, 327, 329, 331–335, 343, 346, 348, 350, 353, 356–357, 359, 362, 364, 367, 369, 371, 374, 376, 378, 380, 383, 388, 390, 392, 395, 397, 400, 667–668.

³⁰ AAWO, Br sygn. E 60, s. 163 v.

³¹ Ibidem, s. 169 v.

³² Ibidem, s. 192 v.

³³ Ibidem, sygn. E 61, s. 2 v.

³⁴ Ibidem, s. 15.

³⁵ Ibidem, s. 32v.

³⁶ Ibidem, s. 54, pogrzeb AAWO, Br sygn. E 86, s. 36 v.

³⁷ AAWO, chrzest Br sygn. E 61, s. 69, pogrzeb Br sygn. E 86, s. 141 v.

³⁸ AAWO, Br sygn. E 77, s. 85 v.

³⁹ Ibidem, s. 92 v. Joseph Bertram, syn Cathariny Schorn i rajcy Franza Bertrama także zasiadał w Radzie Starego Miasta Braniewa od 1765 r. A. Frankowski, op. cit., s. 193, 195, 196.

⁴⁰ AAWO, Br sygn. E 61, s. 82.

oraz Michael (3 października 1716 roku)⁴¹ – któremu poświęcono dalszą część pracy. Gertrudę Schorn pochowano 5 grudnia 1718 roku⁴².

W latach 1709–1711 śmiertelne żniwo zebrała w Braniewie epidemia dżumy. Cmentarze nie mieściły zmarłych, których grzebano na stworzonym specjalnie miejscu pochówku przy drodze do Pieniężna. Liczbę ofiar zarazy trudno określić, gdyż nie wszystkie zgony rejestrowano. W braniewskich księgach zgonów odnotowano wówczas 1050 zmarłych, zaś na terenie całej parafii braniewskiej liczbę zgonów szacuje się na 8000⁴³.

Heinrich Schorn (syn) w 1715 roku, a zatem jeszcze przed objęciem pierwszego stanowiska burmistrzowskiego, wraz z braniewską mieszcanką Ursulą Mattakowski ufundowali nieistniejącą już kolumnę dziękczynną za wybawienie od zarazy. Znajdująca się na niej łacińska inskrypcja w poetyckiej formie wspominała tysiące ofiar dżumy, wzywała przechodniów do modlitwy za nich oraz wyrażała wdzięczność za ocalenie Bogu i Matce Bożej. Kolumnę ustawiono w pobliżu kaplicy, do której zmierzali liczni pielgrzymi, by modlić się przy słynącym z cudów obrazie. W miejscu kaplicy wkrótce powstał kościół pw. Św. Krzyża (budowany w latach 1722–1747)⁴⁴.

Istniejącą do dziś materialną pamiątką po burmistrzu Henryku Schornie (synu) jest ufundowany przez niego dzwon zwany „Dzwonem Magdaleny”, który zgodnie z widniejącą na jego płaszczu łacińską inskrypcją odlany został 14 października 1726 roku u Andreasa Dörlinga z Królewca. Dzwon umieszczono na wieży braniewskiej fary, a Adolf Poschmann napisał o nim, że „...codziennie brzmiał na chwałę Boga, przypominając fundatora o wielkim sercu, braniewskiego burmistrza Henryka Schorna”. Według legendy, dźwięk dzwonu zachwyć miał Napoleona, który w drodze do Moskwy w 1812 roku zatrzymał się w Braniewie. Dzięki swemu wyjątkowemu brzmieniu, braniewski dzwon nie podzielił losu innych warmińskich dzwonów przetopionych w czasie II wojny światowej na niemieckie cele wojskowe. Wywieziono go do Hamburga, skąd trafił na wieżę kościoła opactwa w Kornelimünster niedaleko Aachen. Adolf Poschmann podaje, że „dzwon ten jest najcięższym, a poza tym muzycznie najwartościowszym dzwonem, jaki znajdował się na terenie wschodnich Prus. Waży 88 cetnarów (około 4400 kg) i mierzy dwa metry wysokości”⁴⁵.

⁴¹ Ibidem, s. 98.

⁴² Ibidem, sygn. E 86, s. 42.

⁴³ S. Flis, *Dżuma na Mazurach i Warmii w latach 1708–1711*, KMW 1960, nr 4, s. 511–512. Tę liczbę ofiar epidemii niektórzy historycy uważają za znacznie przesadzoną, wskazując jako prawdopodobną liczbę 1500 ofiar – zob. S. Achremczyk, A. Szorc, op. cit., s. 110.

⁴⁴ Tekst inskrypcji: D. O. M. | Mari Misericordiae, | Virgini sine labe conceptae, | A pestifera lue | Liberatrici, | In signum gratitudinis | Haec statua erecta | A Spectabilibus & Fratratibus Urbis hujus incolis, | Dno H. S. & Dna U. M. | A. D. 1715. | Die 10. Maji. | Auf der anderen Seite: Sta Viator, | Et ad viam S. Crucis | Jacentes perpendere. | Fuimus urbis incolae: | Pestis nos eiecit, | Et secus viam inhumavit. Haec statua testis est. | Igitur vos omnes, | Qui transitis, | Attendite, | Ut via S. Crucis | Fiat via salutis. | Auf der dritten Seite: Adesto luctus socie, | Et cum dexteram legis, | Sinistram tot milium sortem intellige, | Quos Lacheesis hic tumulavit, | Expetunt misericordiam Coeli, | Ut liberentur a miseria. | Pium die Virgini Ave, | Tristesque solves a vae. – zob. J. Hipler, op. cit., str. 177.

⁴⁵ A. Poschmann, *Patrizienfamilie Schorn...*, s. VII.

Heinrich Schorn (syn) 30 stycznia 1728 roku kupił grunt „na wzgórzu przed Bramą Wodną naprzeciwko Wzgórza Prochowego (Aschberg), o długości 69 stóp i 40 stóp szerokości”. Wzniósł tam okazały magazyn, zwany Spichlerzem pod Złotym Gronem, w którym przechowywano beczki z winem i inne importowane towary, takie jak szkło, sól, cukier i przyprawy. Spichlerz ten, położony przy ulicy Magazynowej 8 przetrwał zniszczenie miasta w 1945 roku⁴⁶. Według relacji współczesnych mieszkańców Braniewa, zaniedbany i opuszczony uległ ostatecznemu zniszczeniu dopiero w latach 70. lub 80. XX wieku.

Heinrich Schorn (wnuk), rozpoczął naukę w braniewskim gimnazjum jezuickim 5 września 1702 roku⁴⁷. Ożenił się 18 października 1723 roku z Anną Cathariną Lunitz, córką rajcy braniewskiego Georga Lunitza⁴⁸. W małżeństwie tym urodziło się dziewięcioro dzieci. Byli to: Heinrich Franz (3 października 1725 roku)⁴⁹, Franz Anton (3 grudnia 1726 roku)⁵⁰, Johann Georg (14 października 1728 roku)⁵¹, Brigitta Klara (3 października 1730 roku)⁵², Anna Elisabeth (5 listopada 1732 roku), Anton Ignaz (1 czerwca 1734 roku)⁵³, Margareta Apolonia (30 stycznia 1737 roku)⁵⁴, Ignaz Michael (27 listopada 1738 roku – 17 stycznia 1740 rok)⁵⁵, Joseph Teodor (9 listopada 1742 roku)⁵⁶. Anna Schorn, żona Heinricha Schorna (wnuka) zmarła 23 listopada 1742 roku – w połogu po urodzeniu ostatniego dziecka⁵⁷.

Heinrich Schorn (wnuk) został rajcą na kierce 24 marca 1734 roku. Podobnie jak ojciec, jako rajca zajmował liczne stanowiska (młodszy asesor sądowy w latach 1734, 1741, asesor sądu wetowego i mostowniczy oraz zarządca pól w roku 1734, starszy asesor sądowy w latach 1735 i 1742, zarządca kasy w latach 1735, 1739 i 1740, zarządca cieletnika i rowów melioracyjnych w latach 1735, 1739 i 1740, sędzia w latach 1736 i 1743, zarządca słodowni i browaru w roku 1736, zarządca młynów w roku 1736, starszy cechu kramarzy w roku 1737, cegielniczy w latach 1737 oraz 1742–1743, zarządca pastwisk dla koni w latach 1737 i 1744, zarządca portu w roku 1738, poborca akcyzy w roku 1740, kamlarz w roku 1741, pan bartny w roku 1741, prowizor szpitala

⁴⁶ Ibidem, str. V.

⁴⁷ G. Lühr, *Die Schüler des Braunsberger Gymnasiums von 1694 bis 1776*, Braunsberg, 1934, s. 37.

⁴⁸ AAWO, Br sygn. E 77, s. 66 v.

⁴⁹ Ibidem, sygn. E 61, s. 151.

⁵⁰ Ibidem, s. 158 v.

⁵¹ Ibidem, s. 169 v. Johann Georg Schorn został rajcą braniewskim w 1761 roku.

⁵² Ibidem, s. 182.

⁵³ Ibidem, s. 203 v.

⁵⁴ Ibidem, sygn. E 62, s. 21 v.

⁵⁵ P. Anhuth, op. cit., s. 514. W księdze chrztów (AAWO, Br E 62) brak jest kart obejmujących datę urodzin Ignaza Michaela wskazaną przez P. Anhutha w jego opracowaniu, lecz w księdze zgonów (AAWO, Br E 86, s. 110 v) w podanej przez P. Anhutha dacie odnotowano pochówek dziecka (infans) Heinricha Schorna. Nie wpisano imienia ani płci. Być może zmarłym dzieckiem był Ignaz Michael Schorn.

⁵⁶ AAWO, Br sygn. E 62, s. 61.

⁵⁷ Ibidem, sygn. E 86, s. 118 (pochowana w kościele).

Św. Andrzeja w roku 1745 – wieńcząc karierę stanowiskami burmistrzowskimi od 1745 roku poczynając (trzeci burmistrz w latach 1748, 1751, 1754 i 1757, wiceburmistrz w latach 1745–46, 1749, 1752, 1755 i 1758, burmistrz w roku 1747 po kierze, burmistrz prezydujący w roku 1747 do kiery, oraz w latach 1750, 1753, 1756)⁵⁸.

W okresie burmistrzowania Heinricha Schorna (wnuka) miało miejsce formalne potwierdzenie przez króla Augusta III wspomnianej wcześniej nobilitacji rajców braniewskich. Stało się to 18 czerwca 1748 roku, gdy August III wydał w Warszawie „Dyplom Nobilitatis” dla miasta Braniewa, w którym uznał ostatecznie, że rajcom obdarzonym przywilejem Władysława IV z 1636 roku i im potomkom przysługuje status patrycjuszy.

Król nobilitował wówczas dodatkowo cztery rodziny spoza kręgu rodzin rajców objętych pierwotnym aktem Władysława IV i nadał im herby. Wśród nich były rodziny Heinricha Schorna (wnuka), jego brata Michaela Schorna oraz miejskiego sekretarza Franza Östreicha i rajcy Klemensa Hanmanna⁵⁹. W herbie rodziny Schorn na tle srebrnej tarczy znalazło się naturalnej barwy winne grono, a ponad nim, na hełmie w kolorze niebiesko – srebrnym umieszczono trzy złote kłosa zboża, obecne także w herbie miejskim Braniewa. Tym herbem ozdobiony został opisany wcześniej magazyn rodzinnej firmy Schornów. Winne grono miało dla rodziny charakter symboliczny jako źródło bogactwa i prestiżu, osiągniętych przez Schornów właśnie dzięki handlowi winem⁶⁰.

Herb rodziny Schorn nadany przez króla Augusta III 61

⁵⁸ D. Bogdan, J. Przeracki, op. cit., s. 403, 405, 408–412, 414, 416, 418, 420, 423, 425, 427, 429, 431, 433, 435, 437, 440, 443, 445, 447, 449, 451, 453, 456, 458, 668.

⁵⁹ F. Buchholz, *Braunsberg im Wandel der Jahrhunderte: Festschrift zum 650 jährigen Stadtjubiläum am 23. und 24. Juni 1934*, Braunsberg 1934, s. 170.

⁶⁰ A. Poschmann, *Patrizienfamilie Schorn...*, s. VI; A. Poschmann błędnie podpisał umieszczony w swym tekście rysunek herbu Schornów pisząc, że został on nadany w 1637 r. Schornowie nie mogli być oczywiście objęci przywilejem króla Władysława IV z 1637 roku, gdyż w latach szwedzkiej okupacji w latach 1626–1635 nie przebywali jeszcze w Braniewie.

⁶¹ *Der Deutsche Herold: Zeitschrift für Wappen-, Siegel- und Familienkunde*, XXXIII, September 1902, nr 9, s. 142.

Heinrich Schorn (wnuk) pozostawał burmistrzem także 12 stycznia 1751 roku, kiedy to odbyła się wielka i radosna uroczystość dla uczczenia ostatecznego potwierdzenia nobilitacji Starego Miasta Braniewa i uznania zasług jego najznamienitszych obywateli. Adolf Poschmann, powołując się na pamiątkową broszurę wydaną przez braniewską drukarnię pisze, że rajcy i społeczność Braniewa zebrali się w ratuszu o godzinie dziewiątej, przy dźwiękach bębnow i trąbek. Przed ratuszem umieszczono 12 dział i 12 oddanych z nich strzałów obwieściło początek uroczystości. Na wstępie przemawiał burmistrz Heinrich Schorn, który na poduszce z czerwonego aksamitu przekazał miejskiemu sekretarzowi Franzowi Östreichowi królewski dyplom. Wówczas zabrzmiała kolejna salwa z dwunastu armat. Po przemówieniu Franza Östreicha i kolejnej salwie armatniej, wykład po łacinie wygłosił jezuita Peter Schultz. Następnie całe zgromadzenie udało się do braniewskiej fary, gdzie odbyła się uroczysta msza. Po zakończeniu nabożeństwa wszyscy „przy akompaniamencie trąbek, kotłów i puzonów” powrócili do ratusza, gdzie posilali się przy trzech stołach, podzieleni w zależności od wieku. Na stole w Izbie Rady znalazły się trzy cukrowe piramidy. Ich twórcy pod polskim białym orłem, znajdującym się pośrodku, umieścili herb saksoński. Po prawej stronie znajdował się herb książąt biskupów warmińskich, a po lewej symbole fortuny. W uroczystości wzięli udział prałaci i kanonicy kapituły warmińskiej. Wznoszono liczne toasty i oddano salwy armatnie za zdrowie króla Augusta III, księcia biskupa Stanisława Grabowskiego i kapituły warmińskiej oraz wszystkich wysokiej rangi uczestników uroczystości. Następnie rozpoczął się bal, który trwał do późnej nocy⁶².

Heinricha Schorna (wnuka) pochowano w braniewskiej farze 31 sierpnia 1758 roku⁶³. Jego syn Johann Georg Schorn został braniewskim rajcą już w wieku 33 lat, na kierze 25 lutego 1761 roku i pozostał nim aż do końca istnienia Rady Starego Miasta Braniewa w 1772 roku. Poślubił 4 maja 1763 roku w Dobrym Mieście Annę Theresię Weinreich, córkę rajcy braniewskiego Andreasa Weinreicha⁶⁴. Małżeństwo nie trwało jednak długo, gdyż już 12 maja 1764 roku Anna Theresia Schorn została pochowana w Braniewie⁶⁵. Johann Georg Schorn był przedstawicielem już czwartego pokolenia rodziny Schornów w Radzie. Nie został wprawdzie burmistrzem, lecz podobnie jak jego poprzednicy zajmował liczne stanowiska we władzach miejskich: asesora sądu wetowego, nadzorcy składowania towarów i poczmistrza, zarządcy pól, mostowniczego w roku 1761, nadzorcy straży w latach 1761, 1770–1772 biletera⁶⁶ w roku 1761,

⁶² A. Poschmann, *Patrizienfamilie Schorn...*, s. VI.

⁶³ AAWO, Br sygn. E 87, s. 11v.

⁶⁴ Ibidem, DM sygn. 224, s. 136.

⁶⁵ W D. Bogdan, J. Przeracki, op. cit. na stronie 494 błędnie wskazano dzień 12 maja 1763 roku jako datę pogrzebu Anny Theresii Weinreich, co wskazywało na jej śmierć w kilka dni po ślubie. Jak jednak wynika z księgi pogrzebów za lata 1756–1782 jej śmierć nastąpiła dopiero rok później – zob. AAWO, Br sygn. E 87, s. 67.

⁶⁶ Bileter to inkasent podatków miejskich – zob. D. Bogdan, J. Przeracki op. cit., s. XLIV (Wstęp).

zarządcy słodowni i browaru w latach 1762–1764, 1767–68, zarządcy młynów w latach 1762–1764, 1767–1768, patrona cechu kołodziejów z ramienia Rady w roku 1762, starszego asesora sądowego w latach 1764 i młodszego asesora sądowego w 1772, prowizora beneficjów rodziny Maas i Św. Piotra i Pawła w roku 1764, sędziego w roku 1765, zarządcy pastwisk dla koni w roku 1766, pana wetowego w roku 1769⁶⁷. Johann Georg Schorn pochowany został 19 marca 1777 roku w Braniewie⁶⁸.

Heinrich Franz Schorn, najstarszy syn Heinricha Schorna (wnuka) 18 września 1733 roku, mając 8 lat rozpoczął naukę w braniewskim gimnazjum jezuickim wraz z młodszym o rok bratem Franzem Antonem⁶⁹. Heinrich Franz wstąpił 2 lipca 1743 roku w Wilnie do zakonu jezuitów i nauczał w kolegiach jezuickich w Mitawie, Braniewie i Nieświeżu. Złożył profesję zakonną 20 sierpnia 1760 roku wobec rektora kolegium jezuickiego w Reszlu, gdzie był także profesorem retoryki i historii. Był operariuszem⁷⁰ i kaznodzieją w Królewcu, gdzie 28 stycznia 1761 roku zmarł, „niosąc pomoc zarażonym”⁷¹.

W spisie płyt nagrobnych znajdujących się w kościele św. Katarzyny w Braniewie, sporządzonym w 1881 roku znajdują się wzmianki o płytach nagrobnych Heinricha Schorna (syna) i Heinricha Schorna (wnuka) u stopni ołtarza św. Brygidy. W farze pochowano też zmarłą w czasie epidemii dżumy w 1710 roku żonę Arnolda Schorna, Katharinę. Żadna z płyt nagrobnych nie przetrwała do dziś⁷².

MICHAEL SCHORN

Po śmierci Heinricha Schorna (wnuka), to jego młodszy brat Michael stał się właścicielem rodzinnego przedsiębiorstwa handlowego Schornów. Mając 8 lat, w dniu 2 września 1724 roku został uczniem braniewskiego gimnazjum jezuickiego⁷³. Był trzykrotnie żonaty. Pierwszy związek małżeński zawarł 7 lutego 1736 roku z Magdaleną Dromler z rodziny braniewskiego rajcy Ertmanusa Dromlera⁷⁴. W tym związku urodziło się dwoje dzieci – Anna Barbara (9 grudnia 1736 roku)⁷⁵ oraz Anton Joseph (26 maja 1739 roku)⁷⁶. Michael Schorn owdowiał po raz pierwszy 5 kwietnia 1746 roku⁷⁷. Jego drugą żoną została Maria Elisabetha z domu Mathy, córka zamożnego

⁶⁷ D. Bogdan, J. Przeracki, op. cit., s. 465, 468, 470, 472, 474, 477, 479, 481, 483, 486, 489, 494, 668.

⁶⁸ AAWO, Br sygn. E 87 s. 92 v.

⁶⁹ G. Lühr, *Die Schüler...*, s. 126.

⁷⁰ Jezuita, który wykonuje dodatkową pracę w kościele (parafii) w charakterze kaznodziei i (lub) spowiednika.

⁷¹ G. Lühr, *Die Jesuiten von Rossel und Heiligelinde*, ZGAE 1919, Bd. XX, s. 768–769; *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, opr. L. Grzebień SJ, Kraków 2004, s. 606.

⁷² P. Gursztyn, *Braniewska Fara Świętej Katarzyny. Aneks I*, s. 30 – bazylikabraniewo.pl/opracowania/ (dostęp: 26 listopada 2025 r.).

⁷³ G. Lühr, *Die Schüler...*, s. 100.

⁷⁴ AAWO, Br sygn. E 77, s. 95 v.

⁷⁵ Ibidem, sygn. E 62, s. 20 v.

⁷⁶ Ibidem, s. 34.

⁷⁷ Ibidem, sygn. E 86, s. 126.

gdańskiego kupca i finansisty francuskiego pochodzenia – Ignatiusa Hyacintha (Ignacego Jacka) de Mathy⁷⁸. Maria Elisabetha była wdową po braniewskim kupcu Thomasie Hanmannie⁷⁹. Jej ślub z Michaelem Schornem odbył się 25 sierpnia 1749 roku w kościele św. Mikołaja w Gdańsku, a udzielał go Joseph de Mathy kanonik fromborski⁸⁰. Jednym ze świadków był natomiast Louis de Mathy, komisarz i konsul Królestwa Francji w Gdańsku w latach 1706–1757⁸¹. Małżeństwo to nie trwało długo, gdyż Maria Elisabetha Schorn zmarła w połogu po urodzeniu syna, Michaela Johanna i została pochowana 17 lipca 1750 roku⁸². Jej syn także zmarł i pochowany został 28 sierpnia 1750 roku⁸³.

Michael Schorn uczcił w 1751 roku pamięć obydwu swych zmarłych żon w formie epitafium zapisanego złotymi literami na czarnym marmurze w braniewskim kościele Świętej Katarzyny, przy stopniach ołtarza św. Antoniego⁸⁴.

Trzecią i ostatnią żoną Michaela Schorna została 28 października 1752 roku dwudziestopięcioletnia Magdalena von Hertzberg⁸⁵, córka burgrabiego braniewskiego Otto Casimira von Hertzberga⁸⁶. Magdalena Schorn urodziła jedenaścioro dzieci – Annę Barbarę Magdalenę (9 listopada 1753 roku)⁸⁷, Johannę Teresię (26 grudnia 1754 roku)⁸⁸, Andreasa Ottona (29 listopada 1755 roku)⁸⁹, Karla Heinricha (24 listopada 1757 roku)⁹⁰, Josepha Ertmanusa (16 listopada 1759 roku)⁹¹, Johannę Marianę Prudentianę (20 maja 1761 roku)⁹², Mariannę Margaretę Gertrudę (16 lipca 1762 roku)⁹³, Adalberta Johanna Thomasa (16 grudnia 1763 roku)⁹⁴, Mariannę Magdalenę

⁷⁸ Ignacy Jacek Mathy w latach 40. XVIII w. przy trakcie do Oliwy (dzisiejsza ul. Polanki 124) wybudował okazały dwór znany jako Dwór II lub Quellbrunn. Dziś odrestaurowany dwór mieści Międzynarodowe Centrum Ekumeniczne im. Jana Pawła II.

⁷⁹ Jednym ze świadków na ślubie Marii Elisabethy Mathy z Thomasem Hanmannem w kościele św. Mikołaja w Gdańsku 12 lutego 1744 r. był jej późniejszy mąż Michael Schorn.

⁸⁰ AAG, Księga małżeństw parafii pw. Św. Mikołaja w Gdańsku, sygn. D 113 (strony nienumerowane).

⁸¹ *Historia Gdańska*, t. III, red. E. Cieślak, Gdańsk 1993, s. 494.

⁸² AAWO, Br sygn. E 86, s. 137 v.

⁸³ Ibidem, s. 138.

⁸⁴ P. Gursztyn, op. cit., s. 30.

⁸⁵ AAWO, Br sygn. E 77, s. 125. Świadkiem ślubu był Heinrich Schorn (wnuk).

⁸⁶ Burgrabia rezydował na zamku braniewskim i był urzędnikiem reprezentującym biskupa, mającym szereg uprawnień sądowniczych i zarządczych w domenie biskupiej. Otto Casimir von Hertzberg był burgrabią braniewskim od 26 czerwca 1711 r. do śmierci w dniu 3 października 1735 r. – zob. S. Achremczyk, A. Szorc, op. cit., s. 105–107; Gniazdem rodzinnym rodu von Hertzberg był Lottau (Lotyń w pobliżu Szczecinka). Z rodziny tej pochodził m.in. Ewald Friedrich von Hertzberg – minister spraw zagranicznych Prus w latach 1768–1791 – H. Waterstraat, *Geschichte des Geschlechts v. Hertzberg*, Bd. II, Stettin 1906, s. 425–426.

⁸⁷ AAWO, Br sygn. E 62 s. 145.

⁸⁸ Ibidem, s. 155.

⁸⁹ Ibidem, s. 162.

⁹⁰ Ibidem, s. 178 v.

⁹¹ Ibidem, s. 196.

⁹² Ibidem, s. 207.

⁹³ Ibidem, s. 216.

⁹⁴ Ibidem, s. 227.

Josephinę (9 grudnia 1764 roku – zmarłą tego samego dnia)⁹⁵, Margaretę Catharinę Prudentianę Fortunatę (21 maja 1766 roku)⁹⁶ i Ludwica Heinricha Vincenta (19 lipca 1768 roku)⁹⁷. Magdalena Schorn zmarła w wieku 72 lat i pochowana została 18 stycznia 1800 roku⁹⁸.

Od kiero 20 marca 1759 roku (z przerwą w latach 1765–1768) Michael Schorn był rajcą Starego Miasta Braniewa. Zajmował stanowiska młodszego asesora sądowego w latach 1759, 1763, 1771, asesora sądu wetowego w latach 1759–1760, zarządcy pól, mostowniczego w latach 1759–1760, poborcy cła palowego w latach 1761–1765, patrona cechu rzeźników z ramienia rady w roku 1761, prowizora beneficjów Krzyża Św. i Najświętszego Ciała Chrystusa oraz beneficjów rodzin Schmidt i Treptau w roku 1762, cegielniczego w latach 1763, 1768–1772, sędziego w roku 1764, zarządcy pastwisk dla koni w roku 1765, poborcy akcyzy w latach 1771, 1772, starszego asesora sądowego w roku 1772, inspektora cła palowego w roku 1772⁹⁹.

Działalność handlowa Michaela Schorna przyniosła mu niespotykany sukces finansowy. Cieszył się zaufaniem klientów i partnerów handlowych nie tylko na Warmii, ale także w Królewcu, Gdańsku i Szczecinie, w Kolonii i w Reims. Wozy transportujące towary, którymi handlował, krążyły regularnie po warmińskich (i nie tylko) drogach. Zanim jeszcze biskup Ignacy Krasicki stworzył w 1768 roku pocztę warmińską, jej funkcję w pewnym zakresie pełniły transporty handlowe Michaela Schorna. Można było bowiem przesyłkę skierowaną do mieszkańca innego warmińskiego miasta powierzyć woźnicy z firmy Schorna zmierzającemu tam z towarem¹⁰⁰. Być może ta pocztowa misja handlowych transportów Michaela Schorna spowodowała pojawienie się informacji o tym, że pełnił on funkcję poczmistrza generalnego w poczcie warmińskiej stworzonej przez biskupa Ignacego Krasickiego¹⁰¹. Budzi to jednak wątpliwości, gdyż jak wskazuje J. Obląk¹⁰², materiały źródłowe dotyczące organizacji poczty warmińskiej ograniczają się do zapisków warmińskiego kronikarza księdza Jana Nepomucena Katenbringka, w których brak informacji o jakiegokolwiek funkcji pełnionej przez Michaela Schorna w ramach poczty warmińskiej¹⁰³.

⁹⁵ Ibidem, s. 236.

⁹⁶ Ibidem, s. 244.

⁹⁷ Ibidem, s. 256.

⁹⁸ Ibidem, sygn. E 88, s. 84.

⁹⁹ D. Bogdan J. Przyracki, op. cit., s. 460, 463, 465, 467, 470, 472, 481, 483, 486, 489, 492–493, 668.

¹⁰⁰ A. Poschmann, *Die Post im alten Ermland*, „Unser Ermlandbuch” 1973, s. 205.

¹⁰¹ A. Poschmann, *Patrizienfamilie Schorn...*, s. VI; www.historiabraniewa.hekko.pl/index.php/inne/146-dzieje-poczty-w-prusach-na-warmii-i-w-braniewie (dostęp: 26 XI 2025 r.).

¹⁰² J. Obląk, *Biskup Ignacy Krasicki organizatorem poczty na Warmii*, „Studia Warmińskie” 1973, X, s. 76–81.

¹⁰³ AAWO, Archiwum Biskupie (dalej: AB), H 18, *Miscellanea Varmiensa caepla colligiet conscribi anno 1763 a me Joanne Nepomuceno Augustino Katenbringk, Sacerdote Saeculari Varmiensi, Tomus I, Colligite Fragmenta ne perent*, s. 168–172.

Adolf Poschmann napisał o Michaelu Schornie, że „jego bogactwo wydawało się niezmierzone”. Utrzymywał duży dom, zatrudniał liczną służbę. Jako namiętny myśliwy organizował imponujące polowania. Bywał częstym gościem na przyjęciach i polowaniach na zamku biskupim w Lidzbarku, organizowanych przez ówczesnego księcia biskupa warmińskiego Adama Grabowskiego – miłośnika dobrego wina i jedzenia¹⁰⁴.

W roku 1764 Michael Schorn odznaczony został Orderem Złotej Ostrogi, przyznawanym przez papieża jego szczególnie zasłużonym poddanym, ale także obywatelom państw obcych, zasłużonym dla wiary katolickiej. Odznaczenie to było nadawane wraz z tytułem palatyna Pałacu Laterańskiego i wiązało się z prawem posługiwania się tytułem aureatus (złoty)¹⁰⁵. Ceremonia odznaczenia Michaela Schorna odbyła się w dzień Św. Michała w archikatedrze warmińskiej we Fromborku. Przedstawicielem papieża był archiprezbiter Ludwik hrabia de Lodron, uprzednio kanonik z Ołomuńca i opat klasztoru St. Denis¹⁰⁶. Jan Nepomucen Katenbringk poświęcił temu wydarzeniu obszerną wzmiankę w swym dziele – *Miscellanea Varmiensia*¹⁰⁷. Być może to bliskie relacje łączące Michaela Schorna z ówczesnym biskupem warmińskim Adamem Grabowskim przyczyniły się do uhonorowania braniewskiego kupca i rajcy prestiżowym papieskim odznaczeniem.

Można przyjąć, że chwila odznaczenia Michaela Schorna papieskim orderem stanowiła kulminację jego kariery. Niestety, już wkrótce doszło do nieoczekiwanego upadku jego przedsiębiorstwa. Ogłoszenie jego upadłości w dniu 10 lipca 1765 roku było szokiem dla Braniewa i Warmii. Adolf Poschman wskazuje jako prawdopodobne przyczyny upadku ogólnoeuropejski kryzys gospodarczy, który nastąpił po wojnie siedmioletniej oraz pruską politykę gospodarczą opierającą się między innymi na fałszowaniu zawartości kruszcu w monetach i zalewaniu Rzeczypospolitej fałszywą walutą. W dniu otwarcia upadłości zadłużenie firmy Michaela Schorna ponad dwukrotnie przewyższało wartość jej aktywów. Po swoje wierzytelności zgłosili się kupcy z Królewca i z wielu miast Warmii. Upadek przedsiębiorstwa handlowego Schorna przyniósł katastrofalne skutki także dla warmińskich rolników, którzy znaczną część przysługujących im należności za dostarczone produkty rolne, takie jak zboże i len, pozostawiali jako pewną lokatę u zaufanego przedsiębiorcy. Michael Schorn, wobec swej upadłości i co za tym idzie utraty kupieckiej godności, zrzekł się statusu rajcy pod presją braniewskiej Rady w 1765 roku. Jego upadłość pociągnęła za sobą bankructwo także innych warmińskich przedsiębiorców, a w tym także i jego syna Antona Schorna¹⁰⁸.

¹⁰⁴ A. Poschmann, *Patrizienfamilie Schorn...*, s. VI.

¹⁰⁵ Ibidem s. VI; R. Tabaszewski, *Prawne aspekty honorowania i posługiwania się papieskimi orderami i odznaczeniami w Polsce*, „Studia z prawa wyznaniowego” 2021, t. XXIV, s. 384–385, 389.

¹⁰⁶ A. Poschmann, *Patrizienfamilie Schorn...*, s. VI.

¹⁰⁷ J.N. Katenbringk, AAWO, AB, H 18, *Miscellanea Varmiensia...*, s. 32.

¹⁰⁸ F. Buchholz, *Braunsberg im Wandel...*, s. 177; A. Poschmann, *Patrizienfamilie Schorn...*, s. VI–VII.

W grudniu 1766 roku zmarł protektor Michaela Schorna, biskup Adam Stanisław Grabowski, a jego następcą został polityk, poeta i bajkopisarz, biskup Ignacy Krasicki, którego względami, podobnie jak jego poprzednika cieszyli się Schornowie. Przypuszczać można, że to dzięki wsparciu biskupa Ignacego Krasickiego w 1768 roku udało się uratować honor i w pewnym stopniu majątek braniewskiego kupca. Wspomógł go wspomniany wcześniej hrabia Ludwik von Lodron, inwestując w ratunek upadłego przedsiębiorstwa Michaela Schorna swój osobisty majątek. Dzięki temu wierzyciele mogli odzyskać znaczną część swych należności. W konsekwencji Michael Schorn został oczyszczony z odium związanego z upadłością jego przedsiębiorstwa i wskutek wstawiennictwa biskupa Ignacego Krasickiego przywrócono mu w 1768 roku godność rajcy¹⁰⁹.

Rozbiór Rzeczypospolitej stał się faktem dla braniewskich mieszczan, gdy ranniem 13 września 1772 roku pojawili się w mieście dwaj urzędnicy pruscy z Królewca wraz z 200 żołnierzami. Na ich żądanie, ówczesny burmistrz Franz Östreich zwołał w ratuszu Radę, wobec której ogłoszono patent króla Fryderyka II obwieszczający przejście Braniewa i całej Warmii pod władzę króla Prus¹¹⁰. Rajcy braniewscy, powołując się na wierność dotychczasowym władzom biskupim, domagali się, by umożliwiono im spotkanie z biskupem Ignacym Krasickim. Delegację braniewskiej Rady, która udała się do siedziby biskupiej w Lidzbarku stanowili: ówczesny burmistrz Klemens Hanmann i rajca Michael Schorn. Książę biskup docenił wierność braniewskich mieszczan, lecz spotkanie to nie mogło oczywiście odwrócić biegu historii¹¹¹.

Władze pruskie wkrótce po zagarnięciu Warmii doprowadziły do połączenia Starego i Nowego Miasta Braniewa, stanowiących dotąd całkowicie odrębne organizmy miejskie. Stworzono jedną Radę, w skład której wchodziło 2 burmistrzów i 7 rajców. Jednym z rajców pozostał aż do swej śmierci w 1790 roku Michael Schorn. Pełnił funkcję inspektora palowego. Do jego obowiązków należało pobieranie i rejestrowanie opłat od wszystkich towarów przywożonych i wywożonych z Braniewa. Nadzorował także roboty wodne związane z pogłębianiem koryta Pasłęki, aby zapewnić jednostkom pływającym odpowiednią głębokość. Pełnił także funkcję kasjera cechów karczarzy i murarzy oraz był przełożonym nowomiejskiego kościoła i należących do niego beneficjów¹¹².

Firma handlowa rodziny Schornów po swym przejściowym upadku nie odzyskała już dawnej świetności i ostatecznie przeszła w 1785 roku w posiadanie Franza Östreicha, wybitnego braniewskiego burmistrza, rajcy, kupca i armatora. Michael

¹⁰⁹ A. Poschmann, *Patrizienfamilie Schorn...*, s. VII.

¹¹⁰ S. Achremczyk, *Historia Warmii i Mazur*, t. I, Olsztyn 2010, s. 555.

¹¹¹ B. Chorostian, *Dzieje Miast. Braniewo*, w: *Braniewo. Z dziejów miasta i powiatu*, red. J. Chojnowski, J. Sikorski, A. Wakar, Z. Wierzbowski, J. Żabiński, W. Żak, Olsztyn 1973, s. 112.

¹¹² A. Poschmann, *Die Verwaltung der Stadt Braunsberg 1772–1808*, ZGAE 1935, Bd. XXV, s. 636–638.

Schorn i jego żona Magdalena Schorn z domu von Hertzberg 12 stycznia 1785 roku sprzedali mu za cenę 2100 guldenów Spichlerz pod Złotym Gronem¹¹³.

Interesujące są związki rodziny Schornów z Immanuelem Kantem, słynnym filozofem z nieodległego od Braniewa Królewca. Wiążą się one z osobą Antona Schorna, urodzonego w 1739 roku syna Michaela i jego pierwszej żony Magdaleny z domu Dromler. Rozpoczął on naukę w gimnazjum braniewskim w 1747 roku¹¹⁴. Po zdobyciu wykształcenia prowadził działalność handlową, zapewne związaną z rodzinnym przedsiębiorstwem. Być może to właśnie handlowe podróże do Królewca umożliwiły Antonowi Schornowi spotkanie i przyjaźń z filozofem. O przyjaźni tej świadczy zaś niezwykle, krucha pamiątka, a mianowicie kielich do szampana, na którym wygrawerowano następujący tekst:

Secrecy in love, sincerity in Friendship
Emmanuel Kant M.A.
Anthony Schorn
Joseph Green
Robert Motherby
all Happy together notwithstanding what happens in the world.
August of 30 th 1763

Kielich ten pozostaje w posiadaniu rodziny Motherby, a widniejący na nim tekst przetłumaczyć można następująco: „Dyskrecja w miłości, szczerość w przyjaźni (...) wszyscy razem szczęśliwi, niezależnie od tego, co dzieje się w świecie. 30 sierpnia 1763 roku”.

Nazwiska Antona Schorna nie ma w spisie immatrykulowanych studentów Uniwersytetu Królewieckiego, którego profesorem był Immanuel Kant. Natomiast Joseph Green i Robert Motherby to dwaj najbliżsi przyjaciele Kanta. Obydwaj byli Anglikami z Hull. Joseph Green (1727–1786) przybył w młodości do Królewca i prowadził tam dobrze prosperującą firmę handlową. Robert Motherby był zaś jego asystentem, a potem biznesowym współnikiem i następcą. Obydwaj Anglicy pozostali na całe życie wiernymi przyjaciółmi Immanuela Kanta. Do takiego grona dołączył zatem młody Anton Schorn z Braniewa¹¹⁵.

Ludwig von Baczko, niewidomy historyk rodem z Elku, w swej opowieści o czasach pobytu i pracy w Królewcu wspomina zaś, że Immanuel Kant poprosił go o pomoc w zapewnieniu kwatery dla młodego Schorna, który rozpocząć

¹¹³ S. Fornaçon, *Braunsberger Segelschiffe und ihre Reeder von 1760 bis 1863*, ZGAE 1987, Bd. VII, s. 42.

¹¹⁴ G. Lühr, *Die Schüler...*, s. 154.

¹¹⁵ Simon Wain-Hobson, *The Königsberg Kant Glass*, “Glass Matters” Issue no. 10, December 2020, <https://freunde-kants.com/articles-foreign/the-konigsberg-kant-glass/> (dostęp: 20 XI 2025 r.).

miał studia na Uniwersytecie w Królewcu. Do Kanta zaś o taką pomoc miał zwrócić się ojciec studenta. Jedynym studentem z rodziny Schorn, którego nazwisko odnotowano w księgach królewieckiej uczelni jest urodzony 19 lipca 1768 roku w Braniewie Ludovicus Heinrich Vincent Schorn – najmłodszy syn Michaela Schorna. Jego immatrykulacja odbyła się na Uniwersytecie w Królewcu w dniu 1 października 1783 roku¹¹⁶. Ludwig von Baczko zapewne jemu poświęcił swe wspomnienie, opisując go jako energicznego, zapalczego młodego człowieka obdarzonego świetną pamięcią i wolą doskonalenia się¹¹⁷. Ludwik Schorn po wprowadzonej przez władze pruskie reformie administracji miejskiej został w 1809 roku burmistrzem Ornety (Wormditt) i pozostawał nim do 1813 roku¹¹⁸.

Michael Schorn zmarł w Braniewie 19 marca 1790 roku, w wieku 74 lat. Trzy dni później pochowano go uroczyscie w kościele farnym w Braniewie¹¹⁹.

ARNOLD SCHORN I JEGO POTOMKOWIE

Arnold Adalbert Schorn ochrzczony został 8 lutego 1675 roku w braniewskiej farze jako siódme, najmłodsze dziecko Heinricha Schorna (ojca) i jego żony Dorothei. W akcie chrztu wpisano jedynie imię Arnold, lecz w późniejszych dokumentach posługiwał się także drugim imieniem Adalbertus. Jego rodzicami chrzestnymi byli Barbara Lemki i Venceslaus Schultz (rajca Starego Miasta Braniewa od 1673 roku). Już w wieku 6 lat Arnold został sierotą, gdyż jego matka umarła nie później niż w 1677 roku, zaś ojciec 15 kwietnia 1681 roku. Nie wiadomo, czy wówczas opiekę nad Arnoldem objęła młoda wdowa po jego ojcu, Euphrozyna Schorn, czy jego starszy brat Heinrich (syn), czy też rodzina ze strony matki (Ludwich). Jak wskazuje jednak na to jego późniejsza droga życiowa, opiekunowie Arnolda, kimkolwiek byli, zadbali o jego staranne wykształcenie. Brak spisu uczniów braniewskiego kolegium jezuickiego obejmującego okres jego dzieciństwa i młodości uniemożliwia jednoznaczne potwierdzenie przypuszczenia, że ukończył tę właśnie szkołę. Biorąc jednak pod uwagę prestiż szkoły i pozycję społeczną Heinricha Schorna (ojca) uznać to należy za wysoce prawdopodobne. W 1703 roku Arnold uzyskał darmowy wpis do księgi obywatelstwa Braniewa¹²⁰. W tym samym roku, 6 lutego ożenił się z Cathari-
ną Elisabeth Möller, córką braniewskiego rajcy Andreasa Möllera¹²¹. Z tego związku

¹¹⁶ G. Erler, *Die Matrikel der Albertus Universität in Königsberg i. Pr. 1544–1829*. Bd. II: *Die Immatrikulationen von 1657–1829*, Leipzig 1911–1912, s. 577.

¹¹⁷ L. von Baczko, *Geschichte meine Lebens*, Bd. II, Königsberg, 1824, s. 13–15.

¹¹⁸ F. Buchholz, *Bilder aus Wormditts Vergangenheit*, Wormditt, 1931, s. 28.

¹¹⁹ AAWO, Br sygn. E 88, s. 84.

¹²⁰ D. Bogdan J. Przyracki, op. cit., s. 358.

¹²¹ AAWO, Br sygn. E 77, s. 8 v.; P. Anhuth op. cit. błędnie podaje jakoby Arnold Schorn był trzykrotnie żonaty.

narodziła się ochrzczona 1 grudnia 1704 roku córka Anna Teresa. Z jej aktu zgonu wynika, że wstąpiła do braniewskiego zgromadzenia św. Katarzyny, składając śluby zakonne 2 lutego 1723 roku i pozostała w zakonnie przez 55 lat, aż do śmierci 30 marca 1778 roku¹²². Córką Arnolda i Cathariny Schornów była także ochrzczona 17 kwietnia 1708 roku Catharina Elisabeth¹²³, która 10 maja 1734 roku poślubiła w Braniewie Marcusa Carolusa Stadlera¹²⁴.

Arnold Schorn nigdy nie został rajcą Starego Miasta Braniewa. Stało temu na przeszkodzie prawo lubeckie, na którym opierał się ustrój Braniewa. Nie pozwalało ono na równoczesne pełnienie funkcji rajców przez członków najbliższej rodziny, czyli przez braci oraz przez ojca i syna¹²⁵. Tymczasem starszy brat Arnolda, Heinrich (syn) został rajcą już w 1698 roku, a ponieważ członkostwo w radzie było co do zasady dożywotnie, to pozostawał nim aż do śmierci w 1733 roku. Arnold nie miał zatem szans na uzyskanie statusu rajcy, lecz zaliczyć go można do szeroko rozumianej braniewskiej elity władzy, gdyż zajmował stanowiska prowizora kościoła parafialnego w latach 1708 i 1715, dowódcy obrony miasta w roku 1710, prowizora kaplicy Najświętszej Marii Panny oraz prowizora kościoła parafialnego w 1711 roku¹²⁶, nadzorcy studni w 1715 roku, wicepisarza miejskiego w 1708 roku, wagowego w latach 1708–1714 (pod koniec tego okresu rada odwołała go ze stanowiska z uwagi na skargi kupców wobec niego). Po interwencji u biskupa został na to stanowisko przywrócony i ostatecznie, być może w związku z opuszczeniem Braniewa, zrezygnował z niego dopiero 21 października 1715 roku¹²⁷. Członkiem Kolegium 32 mężów został 20 lipca 1715 roku¹²⁸.

Po raz pierwszy z Kathariną (pisownia P. Anhuth) po raz drugi z Elisabeth i wreszcie po raz trzeci z Christiną Sophią. Nie podaje jednak żadnych dat dotyczących ślubów. Z badanych ksiąg wynika jednak, że pierwszą żoną Arnolda była Catharina Elisabeth z d. Möller, zaś drugą i ostatnią była Christina Sophia. Błąd Anhutha polegał zatem na przyjęciu, że Catharina i Elisabeth to dwie różne osoby.

¹²² Ostatniego sakramentu udzielił Annie Teresie Schorn ksiądz Jan Katenbringk (1734–1808), warmiński duszpasterz i kronikarz, autor powoływanego wyżej zbioru materiałów z historii Warmii – zob. AAWO, AB, H 18, Miscellanea Varmiensa...

¹²³ AAWO, Br sygn. E 61, s. 45.

¹²⁴ Ibidem, sygn. E 77, s. 92 v.

¹²⁵ A. Frankowski, op. cit., s. 180. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na to, że w latach 1761–1765 oraz 1768–1772 w skład Rady Starego Miasta Braniewa wchodziło równocześnie dwóch przedstawicieli rodziny Schorn; Michael oraz jego bratanek Johann Georg. Tego rodzaju pokrewieństwo nie stało na przeszkodzie zasiadaniu w Radzie obydwu krewnych. Co więcej, jak wskazano w przypisie 22, od 1765 rajcą był także Joseph Bertram, wnuk Heinricha Schorna (syna), syn jego córki Kathariny. Trafny wydaje się w tym świetle pogląd A. Frankowskiego, zgodnie z którym koneksje rodzinne były (zwłaszcza w XVIII wieku) najważniejszym czynnikiem decydującym o przynależności do elity władzy Starego Miasta Braniewa.

¹²⁶ Zgodnie z zapisem źródłowym z 17 marca 1711 roku obydwie wymienione funkcje objął Arnold (Adalbertus) Schorn – zob. AAWO, Br 41, k. 133. D. Bogdan i J. Przyracki błędnie wskazują jako prowizora kościoła parafialnego w 1711 roku Andreasa Schorna – zob. D. Bogdan i J. Przyracki, op. cit., s. 667. Wzmianki o członku rodziny Schorn o imieniu Andreas nie odnaleziono w źródłach ani w znanych opracowaniach.

¹²⁷ D. Bogdan i J. Przyracki, op. cit., s. 338, 345, 342, 347, 348, 351, 358, 667.

¹²⁸ Ibidem, s. 358.

Zatem co najmniej do 1715 roku Arnold Schorn był aktywnym członkiem elity władzy w Braniewie. Przetrwał w mieście tragiczne lata 1709–1710, kiedy to braniewskich mieszczan zdziesiątkowała epidemia dżumy. Jedną z licznych ofiar epidemii padła jego pierwsza żona Catharina, zmarła i pochowana w kościele farnym 11 września 1710 roku¹²⁹. Najprawdopodobniej w 1711 roku Arnold Schorn ożenił się ponownie. Jego małżonką została Christina Sophia, o pochodzeniu której nie udało się odnaleźć żadnych informacji. Nie wiadomo, gdzie małżeństwo zostało zawarte, gdyż aktu ślubu nie ma w księgach braniewskich. Nie udało się go dotychczas odnaleźć także w księgach ślubów innych warmińskich parafii. Jako pierwsza narodziła się z tego związku w Braniewie córka – Regina Rozalia (1 stycznia 1712 roku)¹³⁰, która zmarła jednak wkrótce po urodzeniu. Kolejna córka Arnolda i Christiny Sophii to Dorothea Veronica ochrzczona w Braniewie 5 lutego 1713 roku¹³¹, pochowana tamże już jako Dorothea Mekihnin 20 sierpnia 1779 roku¹³². W Braniewie urodziła się także Anna Regina Schorn (8 września 1714 roku)¹³³, która 18 stycznia 1740 roku poślubiła w Braniewie Johanna Lunitza¹³⁴. Zmarła w rodzinnym mieście 30 kwietnia 1771 roku¹³⁵.

Arnold i Christina Sophia Schornowie opuścili Braniewo w 1715 lub 1716 roku. Udali się do Elbląga, gdzie urodziła się i 27 listopada 1716 roku ochrzczona została ich córka Catharina Sophia¹³⁶.

Król August II w dniu 23 maja 1716 roku, w czasie pobytu w Gdańsku, potwierdził powierzenie Arnoldowi Schornowi sprawowania urzędu: „königliche fiscals der Lande Preussen¹³⁷”. Tytuł ten przywołano także w akcie urodzenia jego córki, Cathariny Sophii. W 1716 roku na aukcji w Elblągu Arnold Schorn nabył tom Kodeksu Praw Królestwa Polskiego autorstwa Jana Herburt. Ten kosztowny, oprawny w skórę nabytek stanowić miał zapewne profesjonalne wyposażenie królewskiego urzędnika. Na stronie tytułowej nabywca zamieścił odręczną notatkę odnoszącą się do zajmowanego stanowiska¹³⁸.

¹²⁹ AAWO, Br sygn. E 86, s. 13 v.

¹³⁰ Ibidem, sygn. E 61, s. 61 v.

¹³¹ Ibidem, s. 71.

¹³² Ibidem, sygn. E 87, s. 130 v.

¹³³ Ibidem, sygn. E 61, s. 84 v.

¹³⁴ Ibidem, sygn. E 77, s. 103.

¹³⁵ Ibidem, sygn. E 87, s. 50 v.

¹³⁶ ADEg, sygn. MELbłag 3.

¹³⁷ *Zu der öffentlichen Prüfung der Schuler des Gymnasiums zu Elbing. Die Originalurkunden des Elbinger Stadtarchives*, Elbing 1871, s. 26. Chodzi o urząd poborcy skarbowego dla Ziemi Pruskiej – zob. Z. Naworski, *Prawa podatkowe Prus Królewskich (1454–1772)*, „Toruński Rocznik Podatkowy” 2017, s. 15–16.

¹³⁸ Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, sygn. 14849. III – J. Herburt, *Statuta Regni Poloniae*, Zamość 1597/98.

Karta tytułowa tomu Statuta Regni Poloniae autorstwa Jana Herburta.

Od 1718 roku Arnold Schorn pojawia się w aktach metrykalnych parafii św. Ignacego w Starych Szkotach¹³⁹ jako sędzia (iudex) z Hoppenbruch (Chmielników Pelplińskich) – niewielkiej wsi położonej na terenie dzisiejszej gdańskiej dzielnicy Orunia (pomiędzy ulicą Trakt Św. Wojciecha i rzeką Motławą). Występuje tu między innymi jako ojciec chrzestny Żydów konwertytów, zamieszkałych w Hoppenbruch¹⁴⁰.

Już od XVI wieku cystersi z Pelplina pozostawali w sporze z biskupem wrocławskim o posiadanie i możliwość nieskrępowanego gospodarowania we wsi Hoppenbruch. Przedmiotem sporu było między innymi sprawowanie jurysdykcji lokalnej, wynikającej z możliwości ustanowienia sędziego mającego władzę rozstrzygania sporów wiejskich oraz wydawania odpowiednich nakazów i zakazów administracyjnych¹⁴¹. Arnold Schorn, jako sędzia z Hoppenbruch, był w spór ten osobiście zaangażowany. Świadczy o tym dokument podpisany w Rzymie 5 marca 1718 roku przez biskupa Camillus Cibo – łacińskiego patriarchę konstantynopolitańskiego, Generalnego Sędziego Śledczego Kamery Apostolskiej i Sędziego Zwyczajnego Kurii Rzymskiej, zawierający rozstrzygnięcie odwołania wniesionego przez przeora pelplińskich cystersów Michała Brauna oraz sędziego z Hoppenbruch Arnolda Schorna od orzeczenia gdańskiego sądu konsystorskiego, nakładającego na nich kary

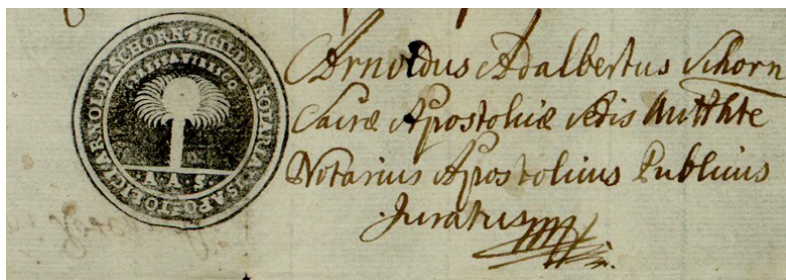
¹³⁹ Wieś położona na gdańskich przedmieściach, na gruntach należących do biskupów wrocławskich, sąsiadująca z Chmielnikami Pelplińskimi (Hoppenbruch). Miejsce osiedlania się rzemieślników szkockich, mennonitów oraz Żydów. Rzemieślnicy ze Starych Szkotów (Schotlandia, Szołand, Alte Schottland) stanowili istotną konkurencję dla rzemieślników gdańskich.

¹⁴⁰ S. Kościelak, *Conversions of Jews in Gdańsk during the First Half of the 18th Century on the Basis of Selected Source Material*, „Kwartalnik Historii Żydów” 2006, nr 4, s. 594.

¹⁴¹ Pozycja sędziego (iudex) we wsiach kościelnych (zakonnych) odpowiadała pozycji wójta w dobrach świeckich i obejmowała uprawnienia do sprawowania w pewnym zakresie władzy sądowniczej.

kościelne. Biskup Cibo, powołując się na stosowne upoważnienie papieskie, potwierdził spokojne i nienaruszone posiadanie przez opata pelplińskiego wsi Hoppenbruch (Pelplinensis), prawo gospodarowania tamże, jak również prawo sprawowania przez tegoż opata wszelkiej jurysdykcji wobec jej mieszkańców i poddanych oraz prawo wyznaczania tamże sędziego. W piśmie sformułowano zakaz naruszania spokojnego posiadania, zabraniając biskupowi włocławskiemu sprawowania „innej jurysdykcji oraz władzy we wspomnianej wiosce, poza wymaganiem pewnego rocznego kanonu (...)”. Uchylono zarazem kary kościelne nałożone na przeora Michaela Brauna i na sędziego Arnolda Schorna. Powołany dokument być może ostatecznie zakończył na korzyść cystersów pelplińskich ich spór z biskupem włocławskim o posiadanie i sprawowanie jurysdykcji wobec wsi Hoppenbruch¹⁴².

Arnold Schorn 4 listopada 1721 roku, tym razem powołując się na godność notariusza apostolskiego, podjął się misji opartej na upoważnieniu udzielonym mu przez opata pelplińskiego (wówczas Tomasza Franciszka Czapskiego). Misja ta polegała na doręczeniu pewnemu gdańszczaninowi o nazwisku Rosenroll listów opata, dotyczących długu niejakiego pana Jackowskiego. Treść listów nie jest znana. Arnold Schorn starannie odnotował w dwa dni później, że adresat pisma w sprawie długu „nie może dać żadnej pisemnej odpowiedzi”. Sporządzony protokół czynności Arnold Schorn opatrzył urzędową notarialną pieczęcią¹⁴³.

Pieczęć i podpis Arnolda Schorna pod dokumentem z 6 listopada 1721 r.

W księgach metrykalnych staroszkockich w latach 1718–1722 odnotowano chrzty trojga dzieci Arnolda i Christiny Sophii Schornów. Pierwszym z nich była Eleonora Izabella (24 grudnia 1718 roku)¹⁴⁴. Poślubiła ona 27 grudnia 1747 roku w Braniewie Nicolausa Holtzmanna¹⁴⁵. Eleonora Izabella Holtzmann zmarła w Melsack (dzisiejsze Pieniężno) i pochowana została tamże 21 lutego 1771 roku¹⁴⁶.

¹⁴² Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Diplomata et Epistolae, sygn. 68 (tłum. S. Kościelak).

¹⁴³ Ibidem, sygn. 45 (tłum. jw.).

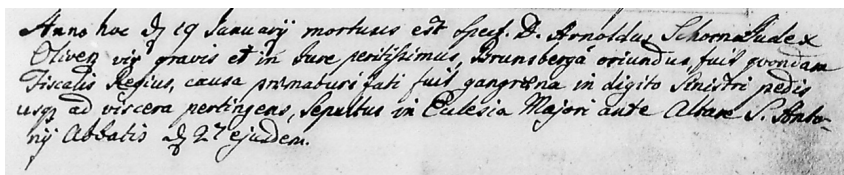
¹⁴⁴ AAG, Metrica Templi Gedanensis Societatis Jesu in Schotlandia, sygn. D 29, chrzty 1713–1733.

¹⁴⁵ AAWO, Br sygn. E 77, s. 117.

¹⁴⁶ AAWO, Księga zgonów Parafii Pieniężno, sygn. E 368, s. 368.

W dniu 30 grudnia 1720 roku urodził się Johann Joseph Schorn (określany dalej imionami Jan Józef – zgodnie ze źródłami polskimi), jezuita i rektor braniewskiego Collegium Hosianum. Ochrzczony został 15 stycznia 1721 roku, a jego ojcem chrzestnym był starszy brat Arnolda Schorna, Heinrich (syn), ówczesny burmistrz Braniewa¹⁴⁷. Ostatnim dzieckiem Arnolda i Christiny Sophii był syn Franciscus Michael (26 września 1722 roku)¹⁴⁸.

Od 1722 roku Arnold Schorn i jego żona Christina Sophia oraz ich córka Dorothea Veronica występują wielokrotnie w charakterze rodziców chrzestnych w księgach metrykalnych parafii św. Jakuba w Oliwie. Arnold Schorn zmarł w Oliwie 19 stycznia 1734 roku. W kronice klasztoru oliwskiego poświęcono jego śmierci następującą łacińską wzmiankę: *Anno hoc, die 19 januarii, mortuus est Spect. D. Arnoldus Schorn, Iudex Olivensis. vir gravis et in Iure peritissimus, Brunsbergae oriundus, fuit quondam Fiscalis Regius, causa praematuri fati fuit gangraena in digito sinistri pedis usque ad viscera pertingens, Sepultus in Ecclesia Maiori ante Altare S. Antonij Abbatis die 27 eiusdem*. Zapis ten przetłumaczyć można następująco: „W tym roku, 19 stycznia zmarł szanowany Arnoldus Schorn, sędzia oliwski. Mąż poważny i biegły w prawie, pochodzący z Braniewa. Był kiedyś królewskim poborcą podatkowym. Przyczyną jego przedwczesnej śmierci była gangrena w palcu lewej stopy, która ogarnęła wnętrzności. Pochowano go w Głównym Kościele przed ołtarzem św. Antoniego dnia 27 tego samego miesiąca”¹⁴⁹.

Fragment skanu rękopisu „Kroniki Klasztoru Oliwskiego od roku 1733”¹⁵⁰.

W wydanej drukiem wersji tej kroniki, opracowanej przez księdza Pawła Czaplewskiego i opublikowanej w Toruniu w 1916 roku popełniono istotny błąd w zapisie nazwiska osoby, której dotyczy powyższy wpis, określając ją jako; „D. Arnoldus Schorn”¹⁵¹. Takim też nazwiskiem w swym dziele zatytułowanym „Nekropolia Oliwska” określił osobę zmarłą i pochowaną przed ołtarzem Św. Antoniego ksiądz Zygmunt

¹⁴⁷ AAG, Metrica Templi Gedanensis Societatis Jesu in Schotlandia, sygn. D 29, chrzty 1713–1733.

¹⁴⁸ Ibidem.

¹⁴⁹ Tłumaczenie autora. Kościół Główny to Katedra Oliwska, określana tak w odróżnieniu od pobliskiego kościoła parafialnego pw. Św. Jakuba.

¹⁵⁰ Berlin, Staatsbibliothek zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz, Ms. boruss. fol. 630, p. 5.

¹⁵¹ *Annales Monasterii Olivensis Ord. Cist. Aetate Posteriores*, oprac. P. Czaplewski, Toruń 1916, s. 363.

Iwicki¹⁵². Jednak przedstawiony powyżej fragment rękopisu „Kroniki Klasztoru Oliwskiego od 1733 roku” nie pozostawia wątpliwości co do tego, że analizowany zapis dotyczy Arnolda Schorna, a „sprawcą” błędu mógł być ksiądz Paweł Czaplewski, który przygotowując do druku tekst rękopiśmienny, występującą w nazwisku Schorn literę „r” omyłkowo uznał za „e”¹⁵³.

Niezależnie od czytelnego zapisu nazwiska Schorn (a nie Schoen) w rękopisie kroniki klasztornej, wszelkie wątpliwości co do tożsamości osoby, której zapis ten dotyczy usuwa zawarte w kronice stwierdzenie, że był on kiedyś królewskim poborcą skarbowym, pochodził z Braniewa oraz że był sędzią oliwskim. Wszystkie elementy tego opisu odpowiadają przedstawionemu wyżej życiorysowi Arnolda Schorna i pozwalają jednoznacznie stwierdzić, że „iudex olivensis” pochowany w Katedrze Oliwskiej przed ołtarzem Św. Antoniego to Arnold Adalbert Schorn z Braniewa. Na marginesie tylko wskazać można, że w biogramie jezuita Jana Józefa Schorna, syna Arnolda, zawartym w opublikowanym w 1919 roku artykule Georga Luhra „Die Jesuiten von Rossel und Heiligelinde” autor, powołując się na *Annales Monasterii Olivensis* (zresztą w wersji opracowanej przez księdza Pawła Czaplewskiego) nie ma wątpliwości, że omawiany zapis kroniki odnosi się wprost do Arnolda Schorna¹⁵⁴.

Córka Arnolda Schorna – Dorothea Veronica zawarła 20 października 1737 roku w Oliwie małżeństwo z Jakobem Mekihnn – kowalem miedziowym (łac. „cupri fabri”) ¹⁵⁵. W ich akcie ślubu, nieżyjącego już Arnolda Schorna określono mianem „ex iudex olivensis” („niegdyś sędzia oliwski”) ¹⁵⁶. Małżonek córki Arnolda pracował zapewne w należącej do oliwskich cystersów kuźni miedziowej, działającej ówczesnie w dolinie Potoku Oliwskiego. Synowie Dorothei Veroniki i Jacoba Mekihn, urodzeni w Oliwie wnukowie Arnolda Schorna to: Arnold Jacob Mekin (24 marca 1738 roku) ¹⁵⁷ oraz Johann Joseph Mekin (27 sierpnia 1740 roku) ¹⁵⁸. Zapewne po śmierci ojca, wraz z matką powrócili z Oliwy do Braniewa. Arnold w wieku 9 lat, zaś Johann Joseph mając 11 lat stali się uczniami braniewskiego gimnazjum ¹⁵⁹.

Arnold Jacob Mekin zamieszkał później w Bydgoszczy, gdzie został współzałożycielem cechu piwowarów. Jego podpis widnieje pod wilkierzem tego cechu,

¹⁵² Z. Iwicki, *Nekropolia Oliwska*, Gdańsk 2004, s. 172.

¹⁵³ *Annales Monasterii Olivensis*..., s. 363.

¹⁵⁴ G. Lühr, *Die Jesuiten von Rossel und Heiligelinde*, ZGAE 1919, Bd. XX, s. 792–793.

¹⁵⁵ Taki zapis dotyczący zawodu jej męża widnieje w akcie zgonu Dorothei Veroniki Mekihn – por. przypis 122.

¹⁵⁶ AAG, par. pw. św. Jakuba w Oliwie, sygn. D-129, śluby 1733–1761 (brak numeracji stron). Inne pisownie nazwiska małżonka Dorothei Veroniki pojawiające się m.in. w aktach narodzin ich synów to Meekinn, Makihnn, Mackinn. Brzmienie nazwiska było zatem obce i trudne do prawidłowego odnotowania w oliwskich księgach. Brzmienie to może wskazywać na szkockie pochodzenie nazwiska, związane z liczną obecnością imigrantów szkockich w Gdańsku w XVII–XVIII wieku. Jest to jednak tymczasem tylko niepotwierdzone przypuszczenie. Potomkowie Dorothei Veroniki i Jacoba Mekihnn posługiwali się już nazwiskiem Mekin lub Meckin.

¹⁵⁷ AAG, par. pw. św. Jakuba w Oliwie, sygn. D 129, chrzty 1733–1744 (brak numeracji stron).

¹⁵⁸ Ibidem.

¹⁵⁹ G. Lühr, *Die Schüler*..., s. 152, 161.

przyjętym 4 maja 1770 roku¹⁶⁰. Jak wynika z akt metrykalnych bydgoskiej fary, Arnold Mekin 31 stycznia 1764 roku zawarł związek małżeński z luteranką Dorotheą Schulz¹⁶¹. Był ojcem chrzestnym dzieci z wielu rodzin bydgoskich mieszczan, którzy także i jego liczne potomstwo podawali do chrztu. Z akt metrykalnych wynika także, że Stanisław Mekin, syn Arnolda, został mistrzem kunsztu piekarskiego w Bydgoszczy, zaś jego wnuk Franciszek wykonywał zawód stelmacha¹⁶².

Johann Joseph Mekin osiadł w mieście Weissenstein (pol. Biały Kamień, dzisiejsze estońskie Paide), gdzie założył w 1769 roku aptekę, którą prowadził do 1776 roku. Został burmistrzem tego miasta i zmarł w roku 1794, pozostawiając po sobie liczne potomstwo¹⁶³.

Przedostatni syn Arnolda Schorna – Jan Józef Schorn, mając 9 lat rozpoczął w dniu 1 lutego 1730 roku naukę w braniewskim gimnazjum jezuickim. Do zakonu jezuitów wstąpił 9 sierpnia 1736 roku. Był misjonarzem nadwornym, teologiem i wychowawcą na dworach Chodkiewiczów i Czapskich, a także superiorem (przełożonym) w rezydencji jezuickiej w Mitawie (obecnie Jełgawa na Łotwie). W roku 1773 został pięćdziesiątym szóstym i jak się okazało, ostatnim jezuickim rektorem braniewskiego Collegium Hosianum¹⁶⁴. Przestało ono bowiem istnieć w kształcie stworzonym przez Stanisława Hozjusza w roku 1781. Rektor Schorn, w czasie sprawowania swego urzędu, musiał stawić czoła sytuacji związanej z kasatą zakonu jezuitów, dokonaną przez papieża Klemensa XIV w 1773 roku. Papieskie *breve* kasacyjne nie zostało obwieszczone w Prusach, których częścią stało się Braniewo po I rozbiorze Rzeczypospolitej w 1772 roku, gdyż nie dopuścił do tego król Fryderyk II. Jan Józef Schorn, jako rektor Collegium, stanął wobec dylematu: czy podporządkować się papieskiemu *breve* kasacyjnemu, mimo braku jego oficjalnej promulgacji na terenie Królestwa Prus, czy też ulec namowom prowincjała jezuitów śląskich i kontynuować misję zakonu jezuitów wbrew woli Watykanu, lecz zgodnie z wolą króla Fryderyka II, który obawiał się m.in., że kasata zakonu doprowadzi do załamania systemu szkolnictwa opartego na kolegiach prowadzonych przez jezuitów. Pierwotnie, jeszcze w listopadzie 1773 roku Jan Józef Schorn postanowił uczynić zadość woli papieża, deklarując w piśmie do nuncjusza apostolskiego gotowość podporządkowania się kasacie, lecz już w styczniu 1774 roku zmienił stanowisko i w liście do króla Prus zadeklarował całkowite posłuszeństwo wobec jego woli. W konsekwencji, przez

¹⁶⁰ Bydgoskie Towarzystwo Naukowe. Źródła do dziejów Bydgoszczy. Nr 1. *Statuty i przywileje cechów bydgoskich z lat 1434–1770*. Wyd. Tadeusz Esman i Zenon Guldon. Bydgoszcz 1963, s. 77.

¹⁶¹ Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie. Archiwum parafii Bydgoszcz Św. Marcina i Mikołaja. Akta małżeństw 1735–1787, sygn. 1132, s. 112, 216.

¹⁶² Archiwum Państwowe w Warszawie. Zespół 0161d. Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Jana Chrzyciela w Warszawie. Małżeństwa 1845 rok, s. 477, akt nr 105.

¹⁶³ A. Friedenthal, *Die Goldschmiede Revals*, Lübeck 1931, s. 121, 144.

¹⁶⁴ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, s. 65, 606.

kolejne lata, niewiele zmieniał się w życiu braniewskich jezuitów, pomimo kasaty zakonu. Papieskie *breve* kasacyjne ogłoszone zostało w Braniewie dopiero 22 czerwca 1780 roku. Jak podaje Stanisław Załęski „w południe tego dnia jezuici braniewscy przebrali się w świeckie sutanny”. Ogłoszono im także wyraźną wolę króla, „by na razie przy szkołach i dawnych zajęciach pozostali”¹⁶⁵.

Po sekularyzacji Collegium Hosianum biskup Ignacy Krasicki, który niejednokrotnie już udzielał wsparcia rodzinie Schornów, powierzył Janowi Józefowi misję duszpasterza pomocniczego w Świętej Lipce w roku 1782¹⁶⁶, a następnie zaprosił go do siedziby biskupiej w Lidzbarku Warmińskim, gdzie ten przebywał aż do śmierci. W liście do przyjaciela, hrabiego Ahaswera Henryka Lehndorffa ze Sztynortu, datowanym 26 kwietnia 1788 roku, Ignacy Krasicki pisze: „Byłbym odwiedził Sztynort tej zimy, lecz czułe moje serce wystawione było na ciężką próbę. Trzy miesiące patrzyłem, jak gaśnie sędziwy czcigodny Schorn, niegdyś jezuita, którego przygarnąłem ...”¹⁶⁷. Jan Józef Schorn zmarł 30 grudnia 1787 roku i spoczął w kościele w Lidzbarku Warmińskim, pochowany przed ołtarzem św. Anny¹⁶⁸.

PODSUMOWANIE

Śmierć jezuitę Jana Józefa Schorna w 1787 roku, kupca Michaela Schorna w 1790 roku i zakończenie kariery burmistrza Ornety Ludwika Schorna w 1815 roku można uznać za kolejne akty kończące 150-letnią historię braniewskiego rodu Schornów. Rozkwit karier jego członków miał miejsce, gdy Warmia pozostawała w granicach Rzeczypospolitej. Schyłek zaś okazał się nieunikniony po zagarnięciu Warmii w ramach I rozbioru Rzeczypospolitej przez Prusy, co łączyło się ze stopniową likwidacją samodzielności warmińskich miast. W scentralizowanym, biurokratyzowanym państwie pruskim coraz trudniej było już zapewne znaleźć ujście dla energii i kreatywności, jakie cechowały pokolenia Schornów. Ich potomkowie poszukiwali więc dla siebie dróg rozwoju najczęściej już poza Braniewem, a nawet poza Warmią. Nigdy już jednak nie osiągnęli takiej pozycji społecznej jaką cieszyli się jako rodzina w Braniewie.

¹⁶⁵ S. Załęski, *Jezuici w Polsce porozbiorowej. Część I: 1772–1820*, Kraków 1907, s. 104–124.

¹⁶⁶ *Encyklopedia wiedzy o jezuitach...*, s. 606.

¹⁶⁷ *Korespondencja Ignacego Krasickiego*, t. II, red. T. Mikulski, Wrocław 1958, s. 381–383.

¹⁶⁸ AAWO, Akta parafialne parafii Lidzbark Warmiński, sygn. E 264, s. 43 v.

BIBLIOGRAFIA

Źródła archiwalne

- Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie,
Akta parafialne Braniewo sygn. E 60, E 61, E 76, E 77, E 86, E 87, E 88.
Akta parafialne Dobrze Miasto sygn. DM 224.
Akta parafialne Lidzbark Warmiński sygn. E 264.
Akta parafialne Pieniężno, sygn. E 368.
Archiwum Biskupie sygn. H 18, Miscellanea Varmiensa caepla colligiet conscribi anno 1763 a me Joanne Nepomuceno Augustino Katenbringk, Sacerdote Saeculari Varmiensi, Tomus I, Colligite Fragmenta ne pereant.
- Archiwum Archidiecezji Gdańskiej w Gdańsku – Oliwie,
Akta parafialne parafii pw Św. Jakuba w Oliwie
Akta parafialne parafii pw Św. Mikołaja w Gdańsku sygn. D-113.
Metrica Templi Gedanensis Societatis Jesu in Schotlandia sygn. D-29.
- Archiwum Diecezjalne w Elblągu,
Akta parafialne MEIłąg, sygn. E 130.
- Archiwum Diecezjalne w Bydgoszczy,
Akta parafii Św. Marcina i Mikołaja w Bydgoszczy. Akta małżeństw 1735–1787, sygn. 1132.
- Archiwum Diecezjalne w Pelplinie.
Diplomata et Epistolae sygn. 45 i 68.
- Archiwum Państwowe w Warszawie.
Zespół 0161d. Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej św. Jana Chrzciciela w Warszawie, Małżeństwa 1845 rok.
- Staatsbibliothek zu Berlin – Preußischer Kulturbesitz
Ms. boruss. fol. 630.

Źródła drukowane

- Annales Monasterii Olivensis Ord. Cist. Aetate Posteriores*, oprac. Czaplewski Paweł, Toruń 1916.
Bydgoskie Towarzystwo Naukowe. Źródła do dziejów Bydgoszczy. Nr 1. *Statuty i przywileje cechów bydgoskich z lat 1434–1770*. Wyd. Tadeusz Esman i Zenon Guldon. Bydgoszcz 1963.
Korespondencja Ignacego Krasickiego. Tom II. red. T. Mikulski, Wrocław 1958.
Herburt Jan, *Statuta Regni Poloniae*, Biblioteka Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, sygn. 14849. III.

Opracowania

- Achremczyk Stanisław, *Historia Warmii i Mazur*, tom I, Olsztyn 2010.
Achremczyk Stanisław, Szorc Alojzy, *Braniewo*, Olsztyn 1995.
Anhuth Paul, *Stammtafel der Familie Schorn – Braunsberg*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands” 1926, Bd. XXII
Baczko Ludwig von, *Geschichte meine Lebens*, Bd. II, Königsberg, 1824.
Bogdan Danuta, Przeracki Jerzy, *Urzednicy Starego i Nowego Miasta Braniewa do 1772 roku*, Olsztyn 2018.
Buchholz Franz, *Braunsberg im Wandel der Jahrhunderte : Festschrift zum 650 jährigen Stadtjubiläum am 23. und 24. Juni 1934*, Braunsberg 1934.
– *Eine Steuerliste der Altstadt Braunsberg vom Jahre 1453*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands” 1933–1935, Bd. XXV.
– *Bilder aus Wormditts Vergangenheit*. Wormditt 1931.
Buhlmann Michael, *Kaiserswerth und die Könige. Geschichte und Legenden*, „Beiträge zur Geschichte Kaiserswerths, Reihe Mittelalter” 2009, H. 9.
Chorostian Bogusława, *Dzieje Miast. Braniewo*, w: *Braniewo. Z dziejów miasta i powiatu*, red. J. Chojnowski, J. Sikorski, A. Wakar, Z. Wierzbowski, J. Żabiński, W. Żak, Olsztyn 1973.

- Der Deutsche Herold : Zeitschrift für Wappen-, Siegel- und Familienkunde" XXXIII, September 1902, nr 9.
- Die Matrikel der Albertus Universität in Königsberg i. Pr. 1544–1829*, Bd. II: *Die Immatrikulationen von 1657–1829*, opr. Erler Georg, Leipzig 1911/1912.
- Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, opr. L. Grzebień SJ, Kraków 2004.
- Flis Stanisław, *Dżuma na Mazurach i Warmii w latach 1708–1711*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1960, nr 4.
- Fornaçon Siegfried, *Braunsherger Segelschiffe und ihre Reeder von 1760 bis 1863*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands” 1987, Bd. VII.
- Frankowski Andrzej, *Elita władzy Starego Miasta Braniewa w XVII i XVIII wieku*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 2001, nr 2.
- Friedenthal Adolf von, *Die Goldschmiede Revals*. Lübeck 1931.
- Hipler Franz, *Braunsberg in Schwedenzeit*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands” 1884, Bd. VIII.
- Historia Gdańska*, t. III. red. Cieślak Edmund, Gdańsk 1993.
- Iwicki Zygmunt, *Nekropolia Oliwska*, Gdańsk 2004.
- Kolberg Joseph, *Erländische Goldschmiede*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands” 1907, Bd. XVI.
- Kościelak Sławomir, *Conversions of Jews in Gdańsk during the First Half of the 18th Century on the Basis of Selected Source Material*, „Kwartalnik Historii Żydów” 2006, nr 4.
- Lühr Georg, *Die Jesuiten von Rossel und Heiligelinde*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands” 1919, Bd. XX.
- *Die Schüler des Braunsberger Gymnasiums von 1694 bis 1776*, Braunsberg 1934.
- Naworski Zbigniew, *Prawa podatkowe Prus Królewskich (1454–1772)* „Toruński Rocznik Podatkowy” 2017.
- Oblak Jan, *Biskup Ignacy Krasicki organizatorem poczty na Warmii*, „Studia Warmińskie” 1973, X.
- Poschmann Adolf, *Die Post im alten Ermland*, „Unser Ermlandbuch” 1973.
- *Patrizienfamilie Schorn in Braunsberg*, „Unsere Ermlandische Heimat. Mitteilungsblatt des Historischen Vereins Fur Ermland” 1966, Jg. 12, nr 2.
 - *Die Verwaltung der Stadt Braunsberg 1772–1808*, „Zeitschrift für die Geschichte und Altertumskunde Ermlands” 1935, Bd. XXV.
- Tabaszewski Robert, *Prawne aspekty honorowania i posługiwania się papieskimi orderami i odznaczeniami w Polsce*, „Studia z prawa wyznaniowego” 2021, t. XXIV.
- Waterstraat Hermann, *Geschichte des Geschlechts v. Hertzberg*, Bd. II. Stettin 1906.
- Załęski Stanisław, *Jezuici w Polsce porozbiorowej. Część I: 1772–1820*, Kraków 1907.

Źródła internetowe

- Gursztyn Piotr, *Braniewska Fara Świętej Katarzyny. Aneks I bazylikabraniewo.pl/opracowania/* (dostęp: 26 XI 2025 r.).
- Dzieje poczty w Prusach, na Warmii i w Braniewie*. www.historiabraniewa.hekko.pl/index.php/inne/146-dzieje-poczty-w-prusach-na-warmii-i-w-braniewie (dostęp: 26 XI 2025 r.).
- Wain-Hobson Simon, *The Königsberg Kant Glass*, Glass Matters Issue, nr 10, December 2020, freunde-kants.com (dostęp: 26 XI 2025 r.).
- Sumariusz Metryki Koronnej Księga Wpisów MK 182 z Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie, oprac. Wojciech Krawczuk, <http://www.agad.gov.pl/inwentarze/4SumariuszMK182.pdf> (dostęp: 26 XI 2025 r.).